

Gyldige ansvarsfraskrivelser i produktansvarsretten

Cecilie Sørensen

Titelblad

Uddannelse: Aalborg Universitet, Jura

Eksamen: Kandidatspeciale

Fagområde: Formueret

Dansk titel: Gyldige ansvarsfraskrivelser i produktansvarsretten

Engelsk titel: Valid liability disclaimers in product liability law

Forfatter: Cecilie Sørensen

Vejleder: Christian Ameland Nielsen

Afleveringsdato: 15. maj 2025

Antal anslag: 141.983

Ordoptælling

Statistik:

Sider	63
Ord	20.109
Tegn (uden mellemrum)	121.960
Tegn (med mellemrum)	141.983
Afsnit	205
Linjer	1.725

☐ Medtag fodnoter og slutnoter

Luk

Abstract

This master's thesis examines liability disclaimers in Danish product liability law. The purpose is to investigate the relevant elements, which are included in the courts' assessment of whether a product liability disclaimer has been incorporated, how it should be interpreted, and whether it is valid. Part of the Danish product liability law is regulated in the Danish Products Liability Act, which has been issued on the basis of the EU's Product Liability Directive. Alongside this set of rules, the legal area is also regulated by rules developed through case law.

Within the context of Danish law, freedom of contract is the default rule, hence a product liability disclaimer must be considered valid. However, according to the Danish Product Liability Act, product liability cannot be limited or excluded by a provision.

Yet, if the damage is within the scope of product liability developed in case law, the starting point, according to which there is freedom of contract, will be maintained. It is, however, well known that the courts impose strict requirements on liability disclaimers, especially disclaimers regarding product liability. At first glance, it may seem irrelevant to the courts how a waiver is disregarded. However, in accordance with the legal literature, the thesis has attempted to divide the assessment into three parts: incorporation, interpretation, and validation.

The initial part of the thesis' analysis examines, which elements are included in the courts' assessment of whether a product liability disclaimer has been incorporated. It may be concluded, that the courts look at when the disclaimer is presented. The assessment further considers the potential presence of ongoing trade between the seller and the buyer, and whether the clause aligns with standard terms within the field. Additionally, the assessment gauges whether the disclaimer is particularly burdensome in the industry in question, and whether the terms have been forwarded to the buyer, and if so, in what language. Moreover, the parties' relative strengths are also evaluated, as well as whether the contract has been negotiated or not. Lastly, the assessment factors in whether the clause completely disclaims the seller's liability, or whether the liability is only partially limited.

The second part of the thesis' analysis examines which elements are included in the assessment of how the disclaimer should be interpreted. It may be concluded that the courts take the parties' understanding of the disclaimer into account, and also the common understanding of the wording, as well as the clarity of the clause. Whether the contract follows from negotiation is also of importance.

The final part of the thesis' analysis examines, whether the product liability disclaimer is valid. This analysis concludes, that apart from the obvious invalidation of the disclaimer imparted by the violation of the law, the Danish courts evaluate whether the liability disclaimer is unreasonable in regards to § 36 in the Danish Contracts Act, and therefore invalid. In this regard, it is crucial whether there is a commercial property damage, a personal injury, or damage to a consumer's property.

Finally, the thesis reflects on whether the elements in question differ from the points included in the assessment of liability disclaimers in general. Whilst this does not seem to be the case, some elements appear to have more importance with respect to product liability disclaimers.

Indholdsfortegnelse

1.	Indledning.....	1
2.	Problemformulering.....	2
3.	Afgrænsning.....	2
4.	Metodeafsnit og kilder.....	3
5.	Produktansvar	7
5.1.	<i>Selvstændig ansvarsform.....</i>	<i>7</i>
5.2.	<i>Reguleringen af produktansvar.....</i>	<i>8</i>
5.2.1.	Produktansvarsloven	8
5.2.2.	Det i retspraksis udviklede produktansvar	10
5.3.	<i>Produktansvarslovens betydning for det i retspraksis udviklede produktansvar</i>	<i>11</i>
6.	Ansvarsfraskrivelser	15
6.1.	<i>Behovet for ansvarsfraskrivelser</i>	<i>15</i>
6.2.	<i>Ansvarsfraskrivelsens form.....</i>	<i>16</i>
7.	Vedtagelsen, fortolkningen og gyldigheden af ansvarsfraskrivelser	18
7.1.	<i>Momenter, der indgår i vurderingen af, hvorvidt en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse er vedtaget. 19</i>	
7.1.1.	Hvornår ansvarsfraskrivelsen præsenteres	20
7.1.1.1.	Forud for købers accept	20
7.1.1.2.	Efter købers accept	21
7.1.2.	Løbende samhandel.....	22
7.1.3.	Standardvilkår i den pågældende branche.....	25
7.1.4.	Ansvarsfraskrivelsens byrdefuldhed	29
7.1.5.	Parternes indbyrdes styrkeforhold.....	31
7.1.6.	Sproget	32
7.1.7.	Individuelt forhandlet.....	32
7.1.8.	Ansvarsfraskrivelsens form.....	33
7.1.8.1.	Kvalitative ansvarsbegrænsninger.....	33
7.1.8.2.	Kvantitative ansvarsbegrænsninger.....	35
7.1.8.3.	Ansvarsfraskrivelser	35
7.1.9.	Delkonklusion	37
7.2.	<i>Momenter, der indgår i vurderingen af, hvordan en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse fortolkes.....</i>	<i>38</i>
7.2.1.	Parternes forståelse.....	38
7.2.2.	Kontraktens ordlyd og sammenhæng.....	39
7.2.3.	Kontraktens klarhed	42
7.2.3.1.	Produktansvar	44
7.2.3.2.	Uagtsomhed	45
7.2.3.3.	Grov uagtsomhed.....	47
7.2.4.	Individuelt forhandlet.....	49
7.2.5.	Delkonklusion	50
7.3.	<i>Momenter, der indgår i vurderingen af, hvorvidt en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse er gyldig</i>	<i>51</i>
7.3.1.	I strid med lovgivning	51
7.3.2.	Urimelighed.....	52
7.3.2.1.	Erhvervstingsskade	53
7.3.2.2.	Personskade	57
7.3.2.3.	Forbrugertingsskade	58
7.3.3.	Delkonklusion	59

8. Konklusion	60
9. Perspektivering	62
10. Litteraturliste	64
<i>10.1. Bøger</i>	<i>64</i>
<i>10.2. Artikler.....</i>	<i>66</i>
<i>10.3. Internetadresser.....</i>	<i>66</i>
<i>10.4. Domme.....</i>	<i>66</i>
<i>10.7. Love og direktiver.....</i>	<i>68</i>
<i>10.8. Lovforarbejder.....</i>	<i>68</i>
<i>10.9. Betænkninger.....</i>	<i>68</i>

1. Indledning

Hver dag indgås aftaler om køb og salg af produkter, hvorefter det købte produkt skal leveres af sælger til køber. Når en sælger leverer et produkt til sin køber, kan sælger ikke være sikker på, at produktet ikke udøver en fysisk skade, da ingen produktion er 100% sikker. En enkelt fejl i produktionen kan således bevirke, at et ellers sikkert produkt bliver farligt. Udøver det farlige produkt fysisk skade, kan sælger risikere at blive mødt med et stort erstatningskrav som følge af sælgers produktansvar. Sælger har derfor en naturlig interesse i at have begrænset dette ansvar i videst muligt omfang. Dette kan ske i form af en ansvarsfraskrivelse, hvorefter sælgerens produktansvar begrænses eller helt ophæves. Ansvarsfraskrivelse blev af J. Günther Petersen defineret, som en ”bestemmelse i en aftale, hvorved en part søger at frigøre sig på forhånd, helt eller delvis, for et eventuelt erstatningsansvar, som han er udsat for at ifalde over for den anden part i aftalen”.¹

At indføre en klausul i købsaftalen om, at sælger begrænser eller ophæver sit produktansvar, synes umiddelbart at være en let løsning. Dansk ret har da også siden det 17. århundrede bygget på et grundlæggende princip om aftalefrihed, og indgåede aftaler kan derved udformes i aftaleparternes interesse.² Dog er denne aftalefrihed ikke uden grænser. Det er således velkendt, at domstolene søger at begrænse aftaler, som medfører urimelige resultater.³ Dette var da også tilfældet i 2017, da Vestre Landsret ikke anså en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar for vedtaget i et aftaleforhold. Afgørelsen blev beskrevet som ”bemærkelsesværdig”⁴, og i teorien er det lagt til grund, at der var tale om en skærpelse af retspraksis.⁵ På baggrund af tidligere retspraksis var der da formentligt heller ikke blevet sat nogen spørgsmålstejn, såfremt ansvarsfraskrivelsen var blevet anset som vedtaget.

Eftersom der er righoldig retspraksis og deraf litteratur vedrørende ansvarsfraskrivelse, kan det virke overraskende, at en afgørelse herom fortsat kan beskrives som bemærkelsesværdig. Dette er dog dels et resultat af, at det som udgangspunkt er op til domstolene at fastlægge praksis for ansvarsfraskrivelse, da disse generelt ikke er reguleret ved lov. Dels synes det at være et resultat af, at ansvarsfraskrivelsen i sagen angik produktansvar. Sådanne ansvarsfraskrivelse anses generelt for

¹ Petersen, J. Günther, *Ansvarsfraskrivelse med særligt henblik på aftaler om befordring, forvaring og bearbejdelse*, Ejnar Munkgaards Forlag, 1957, s. 7.

² Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 18.

³ Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfratagelse i erhvervsforhold*, UfR 2018B.131.

⁴ <https://jurainfo.dk/artikel/skaerpede-vedtagelseskrav-til-byrdefulde-vilkaar-i-alment-anerkendte-standardbetingelser> (sidst besøgt d. 14. maj 2025).

⁵ Rostock-Jensen, Jens, m.fl., *Produktansvarsloven med kommentarer*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2024, s. 108.

at være så byrdefulde, at der antages at gælde et almindeligt princip om, at disse på den ene eller anden måde vil blive tilsidesat af domstolene.⁶ Denne antagelse medfører en usikkerhed på området, da det er uklart, hvornår sælger kan påberåbe sig en ansvarsfraskrivelse, såfremt vedkommende mødes af et produktansvarskrav.

2. Problemformulering

Spørgsmålet er, om det er muligt at udlede af retspraksis, hvilke konkrete momenter, der indgår i domstolenes vurdering af, om en sælger kan gøre sin produktansvarsretlige ansvarsfraskrivelse gældende. Domstolenes vurdering af, hvorvidt en ansvarsfraskrivelse kan påberåbes, er i teorien delt op i aftalerettens tredeling: vedtagelse, fortolkning og gyldighed.⁷ I hver del inddrager domstolene forskellige momenter, når det i den konkrete sag skal vurderes, om sælger kan gøre ansvarsfraskrivelsen gældende.

Dette udmunder i følgende problemformulering:

Hvilke momenter tillægges vægt ved vurderingen af, om en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar er vedtaget, hvordan den skal fortolkes, samt om den er gyldig?

3. Afgrænsning

Afhandlingen har til formål at undersøge, hvornår sælger gyldigt kan fraskrive sig sit produktansvar, hvornår en sådan ansvarsfraskrivelse anses for vedtaget, samt hvordan den skal fortolkes.

I redegørelsen vil der alene blive redegjort for den del af produktansvarsretten, der findes at have betydning for afhandlingens problemformulering. Betingelserne for at ifalde produktansvar behandles alene overfladisk, og der vil blandt andet ikke blive redegjort for, hvad der inden for produktansvarsretten forstås ved begreber som produkt, producent og mellemhandler. Af hensyn til afhandlingens omfang, er afhandlingen alene baseret på en gennemgang af national ret, herunder

⁶ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 272, Samuelsson, Morten, *Ansvarsfraskrivelse og produktansvar*, Festschrift for FED 2000B.236, og Dahl, Børge, *Produktansvar*, Juristforbundets Forlag, 1973, s. 467.

⁷ Andersen, Lennart Lynge og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemmand*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 354.

relevant EU-ret. Således vil udenlandsk ret ikke blive inddraget. Endvidere vil objektivt ansvar uden for produktansvarsloven ikke blive behandlet.⁸

Det i retspraksis udviklede produktansvar hviler på en særlig gren af det almindelige culpaansvar, hvilket vil blive gennemgået i redegørelsen. Da afhandlingens fokus er gyldige ansvarsfraskrivelser i produktansvarsretten, vil der ikke blive redegjort for erstatning inden for kontrakt efter det almindelige culpaansvar. Afhandlingens analyse vil dog inddrage retspraksis om ansvarsfraskrivelser, som ikke vedrører produktansvar, da der heraf kan udledes generelle principper om disse klausuler.

Afhandlingen har ikke til formål at behandle de forsikringsretlige aspekter i henhold til produktansvar. Således vil betydningen af, hvorvidt en parts eventuelle tab er forsikret, ikke indgå i afhandlingen.

Da det følger af princippet om kontrakters relativitet, at de løfter, som aftaleparter udveksler, som udgangspunkt kun kan påberåbes af de pågældende aftaleparter, vil produktansvarskrav fremsat af tredjemand ikke blive berørt i afhandlingen.⁹

4. Metodeafsnit og kilder

Formålet med nærværende afhandling er at undersøge gældende ret. Til dette benyttes den retsdogmatiske metode, hvorefter de gældende retsregler analyseres, beskrives og systematiseres.¹⁰ For at kunne forstå gældende ret, er det nødvendigt at beskrive sammenhænge, ligheder og forskelle på det pågældende retsområde.¹¹

Der er ikke et klart svar i teorien på, hvad en retskilde er.¹² Ifølge Evald dækker begrebet over regler, som enten er skabt i overensstemmelse med grundloven, eller stiltiende accepteres af lovgivningsmagten, og som også anvendes af domstolene.¹³ I retsdogmatikken er det anerkendt, at

⁸ Sådanne regler findes blandt andet på transportområdet, som nævnt af Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.136 f.

⁹ Andersen, Mads Bryde, *Grundlæggende aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2021, s. 116.

¹⁰ Munk-Hansen, Carsten, *Retsvidenskabsteori*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2022, s. 70.

¹¹ Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning – Introduktion til juridisk metode*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2021, s. 98.

¹² Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning – Introduktion til juridisk metode*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2021, s. 15.

¹³ Evald, Jens, *Juridisk teori, metode og videnskab*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2024, s. 23.

der blandt retskilderne gælder et hierarki.¹⁴ I forbindelse hermed er der i teorien sket en systematisering af disse retskilder blandt andet i form af, at der skelnes mellem skreven ret og uskreven ret. Den skrevne ret udgøres af loven. Den uskrevne ret er derimod alt andet, hvilket vil sige retspraksis, sædvaner og forholdets natur. Disse retskilder skal supplere den skrevne ret.¹⁵ Foreligger der skrevne retskilder, er udgangspunktet, at disse skal følges. Grundloven er dansk rets øverste lov, og alle love har deres gyldighed i grundloven. Det følger af harmoniseringsprincippet *lex superior*, at en trindhøjere regel går forud for en trinlavere regel, således grundloven går forud for loven, og loven går forud for bekendtgørelsen.¹⁶

En vigtig retskilde er således loven, som forpligter. I afhandlingen anvendes produktansvarsloven¹⁷ i forbindelse med besvarelsen af problemformuleringen. Produktansvarsloven implementerer produktansvarsdirektivet.¹⁸ Af den grund gælder et princip om, at loven skal fortolkes ud fra en direktivkonform fortolkning. Det har den betydning, at fortolkningen og anvendelsen af produktansvarsloven skal ske i overensstemmelse med produktansvarsdirektivet og EU-domstolens retningslinjer.¹⁹ I afhandlingen er Rådet for Den Europæiske Unions bemærkninger i præamblen til produktansvarsdirektivet derfor inddraget i redegørelsen for produktansvarsloven. Disse suppleres af bemærkningerne til forslaget til lov om produktansvar. Derved foretages en subjektiv formålsfortolkning.²⁰

Produktansvarsretten er ligeledes reguleret af det i retspraksis udviklede produktansvar, som består af uskrevne regler og principper om produktansvar, der er udledt af retspraksis og de analyser, teoretikere har foretaget heraf.²¹ Disse uskrevne regler placerer sig som nævnt under loven, og må derfor ikke stride herimod. I redegørelsen vil der blive inddraget relevant retslitteratur til at belyse

¹⁴ Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning – Introduktion til juridisk metode*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2021, s. 17.

¹⁵ Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning – Introduktion til juridisk metode*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2021, s. 17.

¹⁶ Evald, Jens, *Juridisk teori, metode og videnskab*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2024, s. 25 og s. 32, og Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning – Introduktion til juridisk metode*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2021, s. 17.

¹⁷ Lovbekendtgørelse nr. 261 af 20. marts 2007 om produktansvar som ændret ved lov nr. 523 af 6. juni 2007.

¹⁸ Rådets direktiv 85/347/EØF om tilnærmelse af medlemsstaternes administrativt eller ved lov fastsatte bestemmelser om produktansvar.

¹⁹ Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning – Introduktion til juridisk metode*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2021, s. 52, Evald, Jens, *Juridisk teori, metode og videnskab*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2024, s. 25 og s. 72, og Tvarnø, Christina og Nielsen, Ruth, *Retskilder og retsteorier*, Djøf Forlag, 6. udgave, 2021, s. 280.

²⁰ Evald, Jens, *Juridisk teori, metode og videnskab*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2024, s. 63.

²¹ Schönbeck, Andreas, *Produktansvar – overblik og kontraktuel håndtering*, Hans Reitzels Forlag, 2015, s. 24.

dette ellers uskrevne ansvar. Således inddrages den retspraksis, som ligger til grund for teoretikernes analyse, som udgangspunkt ikke.

Ansvarsfraskrivelser er reguleret ved særregler på enkelte retsområder, blandt andet i produktansvarsloven. Dog er brugen af ansvarsfraskrivelser i høj grad reguleret af borgerne selv på baggrund af princippet om aftalefrihed. På den måde kan borgernes adfærd skabe retlige sædvaner, der anerkendes som retskilder af såvel lovgivningsmagten som domstolene. Anerkendelsen forudsætter dog, at den udviste adfærd stemmer overens med almindelige anerkendte retsprincipper.²²

For at besvare problemformuleringen er retspraksis vedrørende ansvarsfraskrivelser blevet analyseret. Retspraksis har som retskilde en udfyldende rolle til lovgivningen. Domstolene udfører i den henseende en retsskabende og lovfortolkende virksomhed, da deres afgørelser får virkning for fremtiden, hvorved de bidrager til forudberegnelighedsretssikkerheden.²³ De i afhandlingen anvendte afgørelser er hovedsageligt indhentet via Karnov. Desuden er der medtaget en enkelt utrykt landsretsafgørelse, der er vedhæftet som bilag i anonymiseret form. Der er foretaget en kildesøgning efter retspraksis ved hjælp af Karnovs søgefunktion. Endvidere er relevant retspraksis fundet ved gennemlæsning af litteratur, som har behandlet eller henvist til de pågældende afgørelser.

Den til analysen udvalgte retspraksis behandler ikke alene ansvarsfraskrivelser vedrørende produktansvar. Således inddrages ligeledes retspraksis, der behandler ansvarsfraskrivelser vedrørende andet ansvar. Dette er delvist begrundet i, at der af denne udvalgte praksis kan udledes generelle principper om ansvarsfraskrivelser. Endvidere er det begrundet i, at der er begrænset (trykt) retspraksis vedrørende sådanne klausuler inden for produktansvarsretten. Såfremt der i retspraksis kan udledes noget generelt om ansvarsfraskrivelser, er det blevet undersøgt, om det pågældende synspunkt ligeledes gør sig gældende for så vidt angår produktansvarsretlige ansvarsfraskrivelser. Endvidere er det blevet undersøgt, om noget særligt gør sig gældende for sådanne klausuler.

I afhandlingen er der taget hensyn til, at domstolsinstansen har stor betydning. Derved tillægges afgørelser afsagt af Højesteret størst vægt. Endvidere inddrages afgørelser afsagt af landsretterne samt Sø- og Handelsretten. Uanset såvel Højesteret som landsretten er højere instanser, vil Sø- og Handelsretten indrette sig efter egen praksis, indtil denne enten ændres eller stadfæstes af en højere

²² Evald, Jens, *Juridisk teori, metode og videnskab*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2024, s. 26.

²³ Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning – Introduktion til juridisk metode*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2021, s. 65.

instans.²⁴ I afhandlingens analyse inddrages en enkelt voldgiftskendelse. Kendelsen har alene til formål at skitsere en tidligere usikkerhed på retsområdet. Voldgiftsretter omtales som ”private domstole”, og en voldgiftskendelse er ikke bindende for de almindelige domstole.²⁵

Som nævnt ovenfor er der i afhandlingen ligeledes anvendt retslitteratur. Retslitteratur er efter traditionel opfattelse ikke en retskilde.²⁶ Det er dog almindeligt anerkendt, at en forfatter må støtte sig på allerede opnåede videnskabelige resultater.²⁷ Af den grund vil enkelte forfatters undersøgelser af produktansvaret samt ansvarsfraskrivelser blive refereret. Der tages i denne henseende hensyn til, at retslitteraturen ikke altid udtrykker anerkendt, gældende ret, men nærmere udgør en forfatters individuelle holdning.

Afhandlingen inddrager afgørelser, som behandler både ansvarsfraskrivelser og ansvarsbegrænsninger. Begrebet ”ansvarsfraskrivelse” anvendes som udgangspunkt som en fælles betegnelse for ansvarsfraskrivelser og -begrænsninger. Det vil dog blive nævnt, hvorvidt en afgørelse omhandler en ansvarsfraskrivelse eller en ansvarsbegrænsning.

²⁴ Evald, Jens, *Juridisk teori, metode og videnskab*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2024, s. 124.

²⁵ Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning – Introduktion til juridisk metode*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2021, s. 89.

²⁶ Hansen, Lone L., m.fl., *Den juridiske metode – en introduktion*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2022, s. 170 f.

²⁷ Munk-Hansen, Carsten, *Retsvidenskabsteori*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2022, s. 398.

5. Produktansvar

I de følgende afsnit vil produktansvaret som selvstændigt retsområde blive præsenteret. Dette gøres med det formål at give en forståelse for, hvilket ansvar sælger forsøger at begrænse eller helt fraskrive sig, når en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar gøres til del af en aftale. Indledningsvist vil baggrunden for udviklingen af produktansvaret som en selvstændig ansvarsform blive præsenteret. Dernæst gennemgås de to regelsæt, som regulerer retsområdet og slutteligt, hvilken betydning vedtagelsen af produktansvarsloven har for købers mulighed for at påberåbe sig det i retspraksisudviklede produktansvar.

5.1. Selvstændig ansvarsform

Produktansvaret er det ansvar, som en sælger kan blive pålagt som følge af en fysisk skade, der forvoldes af et produkt, vedkommende har leveret.²⁸ Produktansvaret som en selvstændig ansvarsform antages at være af amerikansk oprindelse, hvorefter det har spredt sig til europæisk ret. I forbindelse med udviklingen af industrisamfundet fandt man, at almindelige kontrakt- og deliktregler ikke udgjorde et tilfredsstillende grundlag for produktansvarskrav.²⁹ Hvis et krav blev baseret på kontraktreglerne, var det en betingelse, at der forelå et kontraktforhold mellem parterne, før skadelidte kunne rette et krav mod producenten. Et sådan krav afskar dog mange skadelidte fra at rette krav mod producenten, idet samfundsudviklingen indebar, at der kom flere led mellem producenten og skadelidte. Blev kravet i stedet baseret på deliktreglerne, skulle skadelidte bevise, at der var udvist culpa et sted i produktions- og/eller distributionskæden. Industrisamfundets udvikling indebar dog, at det på baggrund af moderne produktionsmetoder blev svært for skadelidte at løfte denne bevisbyrde. For at kompensere for disse problemer begyndte domstolene at anvende en skærpet og objektiveret culpavurdering, samt at anse garantier for ikke kun at være afgivet over for en kontraktpart, men også senere led i omsætningskæden.³⁰ Derved blev der gennem retspraksis skabt produktansvarsretlige regler. Dette antages at have bidraget til at fremme produktsikkerheden, da det objektiverede ansvar har en præventiv effekt, fordi det påvirker producenterne til i høj grad at inddrage produktsikkerhed under udviklingen af produkter.³¹

²⁸ Hansen, Jørgen, *Produktansvarets begrundelser og udvikling*, Juraconsult, 1985, s. 13.

²⁹ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 227, og Ehlers, Andreas Bloch, *Om entreprenørens produktansvar i dansk entrepriseret*, TBB 2012.3.

³⁰ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 227.

³¹ Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019, s. 328 f.

5.2. Reguleringen af produktansvar

Som led i EU's program for forbrugerbeskyttelse, vedtog Rådet for Den Europæiske Union produktansvarsdirektivet³² i 1985. Direktivet regulerer producentens ansvar for skade forvoldt af defekter ved dennes produkter. Direktivet blev udstedt for at undgå, at uensartede regler i medlemslandene skulle forvride konkurrencen og berøre den frie bevægelse. Endvidere ønskede Rådet at undgå forskelle i graden af beskyttelse af forbrugere i forbindelse med, at et produkt forvolder skade på deres helbred eller ejendom.³³ Der er tale om et totalharmoniseringsdirektiv, hvorved medlemslandene ikke kan fastsætte eller opretholde regler om produktansvar, der afviger fra direktivet, uanset disse regler sikrer en mere omfattende forbrugerbeskyttelse.³⁴ Direktivet blev implementeret i dansk ret i 1989 med lov nr. 371 af 7. juni 1989 om produktansvar, produktansvarsloven. Loven har et begrænset anvendelsesområde, idet det følger af produktansvarslovens § 2, at loven alene omfatter erstatning og godtgørelse for personskader og forbrugertingsskader. Derved regulerer loven ikke erhvervstingsskader, som derimod er reguleret af de oven for nævnte retspraksisskabte produktansvarsretlige regler. I dansk ret reguleres produktansvaret således af to regelsæt: produktansvarsloven og det i retspraksis udviklede produktansvar. Disse to regelsæt gennemgås straks nedenfor.

5.2.1. Produktansvarsloven

Det følger af produktansvarslovens § 1, at “[l]oven gælder for det ansvar, der påhviler en producent og en mellemhandler for skade forårsaget af en defekt ved et produkt, der er produceret eller leveret af denne [...]”. Den skade, der er omfattet af loven, er personskade samt forbrugertingsskade, jf. § 2. Hvad personskadebegrebet indebærer, følger af dansk rets almindelige regler herom.³⁵ Herefter er der tale om en personskade, når en person har været udsat for en påvirkning, der har forvoldt fysisk og/eller psykisk skade.³⁶ Hvad der udgør en forbrugertingsskade er derimod fastlagt i loven. Således følger det af § 2, stk. 2, at det skal forstås som skade på en genstand, der efter sin art sædvanligvis er

³² Rådets direktiv 85/347/EØF om tilnærmelse af medlemsstaternes administrativt eller ved lov fastsatte bestemmelser om produktansvar.

³³ Direktiv 85/374/EØF, Nr. L 210/29.

³⁴ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 235, og Rostock-Jensen, Jens, m.fl., *Produktansvarsloven med kommentarer*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2024, s. 243.

³⁵ Rostock-Jensen, Jens, m.fl., *Produktansvarsloven med kommentarer*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2024, s. 139.

³⁶ Møller, Jens, m.fl., *Erstatningsansvarsloven med kommentarer*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 7. udgave, 2020, s. 35.

beregnet til ikke-erhvervsmæssig benyttelse, og også hovedsagelig er anvendt af skadelidte i overensstemmelse hermed.

Det ansvar, som påhviler producenten efter loven, er et objektivt ansvar, hvorefter producenten skal erstatte skade, der er forårsaget af en defekt ved et produkt, denne har produceret eller leveret, jf. lovens § 6, stk. 1.³⁷ Skadelidte skal ifølge stk. 2 bevise, at der er sket en skade, at det skadevoldende produkt er defekt, og at der foreligger kausalitet. Det ansvar, som påhviler mellemhandleren, følger af produktansvarslovens § 10 og § 10 a. Herefter er mellemhandleren selvstændigt ansvarlig for produktskader omfattet af lovens § 2 efter en præsumptionsansvarsregel, jf. § 10. Efter § 10 a hæfter mellemhandleren på objektivt grundlag over for skadelidte samt senere mellemhandlere i omsætningskæden for producentens samt tidligere mellemhandlers culpaansvar.

For at opretholde direktivets formål, er loven gjort beskyttelsespræceptiv, således princippet om aftalefrihed ikke finder anvendelse inden for lovens område.³⁸ Dette er overensstemmende med direktivets artikel 12, hvorefter "[p]roducentansvaret i henhold til dette direktiv [ikke kan] fraskrives eller indskrænkes over for skadelidte ved en ansvarsfritagelses- eller ansvarsbegrænsningsklausul". Denne artikel giver sig udslag i produktansvarslovens § 12, hvoraf fremgår, at loven ikke ved forudgående aftale kan fraviges til skade for skadelidte, eller den, som indtræder i skadelidtes krav. Hvem der indtræder i skadelidtes krav, og derved er beskyttet af ufravigeligheden, følger af produktansvarslovens § 11, stk. 3, 1. pkt.: "Den, der som mellemhandler, eller som producent i henhold til § 4, stk. 2 eller 4, har betalt erstatning til skadelidte eller en senere mellemhandler, indtræder i skadelidtes krav mod tidligere led i produktions- og omsætningskæden". Derimod er såkaldte § 4, stk. 1-producenter ikke beskyttet.³⁹ Således vil det ikke være i strid med loven, såfremt der vedtages en ansvarsfraskrivelse i aftalen mellem producenter, der er omfattet af lovens § 4, stk. 1. Hvorvidt klausulen vil kunne påberåbes afgøres på sædvanlig måde, hvilket vil blive gennemgået i kapitel 7. Klausulen vil dog alene have virkning i forholdet mellem de to producenter, da de er solidarisk ansvarlige over for skadelidte, jf. produktansvarslovens § 11, stk. 1.

³⁷ Producenten har mulighed for at påberåbe sig ansvarsfrihedsgrunde i henhold til lovens § 7.

³⁸ L 54, 1988-1989, Tillæg A – Lov om produktansvar, s. 1640.

³⁹ Dette kan desuden udledes af lovens § 11, stk. 2, hvorefter § 4, stk. 1-producenter kan fordele ansvaret mellem dem ved aftale.

Det bemærkes, at produktansvarslovens § 12 alene er til hinder for, at loven på forhånd fraviges *til skade for skadelidte*, hvorved loven gyldigt kan fraviges til skade for skadevolder. Endvidere kan loven gyldigt fraviges til skade for skadelidte efter skadens indtræden, idet skadelidte i så fald har nemmere ved at overskue konsekvenserne.⁴⁰

5.2.2. Det i retspraksis udviklede produktansvar

Som beskrevet ovenfor regulerer produktansvarsloven ikke erhvervstingsskader. En sådan skade foreligger, når der forvoldes skade på for eksempel en virksomheds driftsmateriel. Hjemlen til at pålægge ansvar for erhvervstingsskade skal som nævnt findes i retspraksis. Derfor taler man om det i retspraksis udviklede produktansvar.⁴¹

Ansaret hviler på det almindelige culpaansvar, og et erstatningsansvar er derved betinget af, at de almindelige erstatningsbetingelser er opfyldt. Der skal således foreligge et ansvarsgrundlag, være sket et tab, samt skal tabet være kausalt og adækvat. Der er dog tale om et strengt culpaansvar, der tenderer henimod et objektivt ansvar.⁴² Således er det i teorien lagt til grund, at det oftest vil være tilstrækkeligt for skadelidte at godtgøre, at et produkt er defekt, og at skadelidte på denne baggrund har lidt en skade.⁴³ Et eksempel på dette objektiverede culpaansvar er U 1999.255 H. I sagen havde Århus Kommune gennem en dansk virksomhed købt et parti stålrør, der skulle monteres i en fjernvarmeledning og anvendes som ”medierør”. Rørene var produceret af en tysk producent. Som følge af en utæthed i svejsningen i et af rørene, måtte der ske en udskiftning af fjernvarmeledningen over en strækning på 70 meter. Højesteret fandt producenten ansvarlig, ”... da det havde været muligt for [producenten] at opdage fejlen, eventuelt ved en anderledes tilrettelagt eller mere omfattende kvalitetskontrol”. Alle fejl vil formentlig kunne opdages, såfremt en kvalitetskontrol er mere omfattende. Der synes dog ikke af sagens omstændigheder at kunne udledes, at kvalitetskontrollen i den pågældende sag realistisk set kunne have været mere omfattende.⁴⁴ For så vidt angår mellemhandlere, der udgør ethvert efterfølgende led i omsætningskæden, hæfter de ifølge de retspraksisskabte regler objektivt for producentens fejl, samt kan de blive selvstændigt ansvarlige for

⁴⁰ L 54, 1988-1989, Tillæg A – Lov om produktansvar, s. 1640.

⁴¹ I det hele, Schönbeck, Andreas, *Produktansvar – overblik og kontraktuel håndtering*, Hans Reitzels Forlag, 2015, s. 24.

⁴² L 201, 2005-2006, Tillæg A - Lov om ændring af lov om produktansvar, s. 6503.

⁴³ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 239, Schönbeck, Andreas, *Produktansvar – overblik og kontraktuel håndtering*, Hans Reitzels Forlag, 2015, s. 44, og C 403/03, præmis 9.

⁴⁴ For samme opfattelse, se Rostock Jensen, Jens, *Mellemhandlerens hæftelse for produktskade*, UfR 2006B.217.

fejl og forsømmelser.⁴⁵ I U 1999.255 H hæftede den danske virksomhed som mellemhandler således over for Århus Kommune for den tyske producents produktansvar. Ligeledes hæfter mellemhandlere for tidligere omsætningsleds selvstændige culpaansvar, samt kan de blive erstatningsansvarlige på selvstændigt grundlag.⁴⁶

Der gælder ikke inden for det retspraksisudviklede produktansvar et forbud mod ansvarsfraskrivelse, som det ses i produktansvarsloven. Som udgangspunkt vil en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar derfor være gyldig. Dette kan udledes af U 2006.2052 H, hvor en forhandler i forbindelse med salg af et vækstretarderende vandings- og sprøjtningsmiddel til en køber gyldigt havde fraskrevet sig sin mellemhandlerhæftelse. Midlet var distribueret af en dansk forhandler, men produceret af en engelsk producent. Det fremgik af forhandlerens salgs- og leveringsbetingelser, at "[v]ed faktiske mangler og produktskader er sælger kun ansvarlig, hvis det kan bevises, at manglen eller skaden skyldes fejl eller forsømmelser fra sælgers side". Betingelserne fremgik af den fremsendte faktura. Det var for Højesteret ubestridt, at dette aftalevilkår var vedtaget som en del af aftalegrundlaget mellem gartneriet og forhandleren. Højesteret fandt, at forhandleren gyldigt havde fraskrevet sig mellemhandlerhæftelsen for producentens produktansvar for den foreliggende erhvervstingskade. Således er der umiddelbart ikke samme beskyttelse for skadelidte, eller den, som indtræder i skadelidtes krav, uden for produktansvarsloven. Derved vil en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse i en aftale mellem enhver sælger og køber som udgangspunkt gyldigt kunne vedtages efter de retspraksisskabte regler.

5.3. Produktansvarslovens betydning for det i retspraksis udviklede produktansvar

Der er ikke litteraturen enighed om, hvilken indflydelse produktansvarslovens ikrafttræden har haft på skadelidtes mulighed for at påberåbe sig det i retspraksis udviklede produktansvar. Der ses således en uenighed om, hvorvidt de to regelsæt kan påberåbes side om side, eller om de retspraksisskabte regler ikke kan påberåbes, såfremt den pågældende produktskade er omfattet af produktansvarslovens anvendelsesområde.

⁴⁵ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 250

⁴⁶ Rostock-Jensen, Jens, m.fl., *Produktansvarsloven med kommentarer*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2024, s. 96 f. Hvorvidt dette selvstændige ansvar er et præsumptionsansvar, som det er tilfældet efter produktansvarslovens § 10, er ifølge Ulfbeck uklart (Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 250).

Det følger af produktansvarsdirektivets artikel 13, at "[d]ette direktiv berører ikke de rettigheder, som skadelidte kan påberåbe sig under henvisning til retsreglerne om ansvar i og uden for kontraktforhold". På den baggrund var Forbrugerrådet under udarbejdelsen af produktansvarsloven af den opfattelse, at loven udtrykkeligt skulle opretholde det retspraksisudviklede produktansvar. Rådet beskrev dette som værende "forudsat" under produktansvarsdirektivets tilblivelse.⁴⁷ Det følger da også af bemærkningerne til produktansvarsloven, at "... dansk rets almindelige regler om produktansvar vedbliver at gælde ved siden af reglerne i den foreslåede lov".⁴⁸ I forbindelse med indførelsen af produktansvarsloven udtalte Dahl, Hornsberg, Levy og Rønne i 1990, at produktansvarsloven ikke berører de hidtidige regler om produktansvar, men supplerer dem. Forfatterne antog, at en skadelidt under en retssag vil kunne støtte sit erstatningskrav på for eksempel principalt det retspraksisudviklede produktansvar, subsidiært produktansvarsloven.⁴⁹ Ligeledes udtalte Andersen i 1992, at skadelidte i en eventuel produktansvarssag skal overveje, om vedkommende vil påberåbe sig det retspraksisudviklede produktansvar og/eller produktansvarsloven.⁵⁰ I nyere retslitteratur ses Schönbeck, Rostock-Jensen, Mikkelsen samt Kvist-Kristensen også at være af den opfattelse, at produktansvarsloven ikke begrænser anvendelsen af det i retspraksis udviklede produktansvar, hvorved begge regelsæt kan anvendes side om side.⁵¹

Denne opfattelse er dog ikke delt af alle. På baggrund af EU-domstolens dom i sag C 52/00 i 2002, har Lett og Macholm således argumenteret for, at skadelidte ikke frit kan vælge mellem lovens regler og det retspraksisudviklede produktansvar.⁵² I sagen fandt EU-domstolen, at Frankrig havde handlet direktivstridigt ved i artikel 1386-7, stk. 1, i den franske code civil at bestemme, at forhandleren af et defekt produkt er objektivt ansvarlig i samme omfang som producenten. Direktivstridigheden foreligger, fordi en sådan regel er mere restriktiv end direktivets regler, der alene pålægger producenten et objektivt ansvar og altså ikke forhandleren. Afgørelsen gjorde det klart, at produktansvarsdirektivets artikel 13 (og dermed lovens § 13) skal fortolkes indskrænkende. Det følger af afgørelsens præmisser, at artikel 13 ikke skal fortolkes således, "... at den giver

⁴⁷ Møgelvang-Hansen, Peter, *Forbrugersynspunkter på produktansvarsregulering. Rapport fra et nordisk seminar*, Nord 1988:1, s. 155 (Forbrugerrådets svar på høring over lovforslaget).

⁴⁸ L 54, 1988-1989, Tillæg A – Lov om produktansvar, s. 1641.

⁴⁹ Dahl, Børge m.fl., *Produktansvar*, Juristen, 1990, s. 170.

⁵⁰ Andersen, John Peter, *Produktansvar*, Erhvervsforlaget, 1992, s. 38, samt Andersen, John Peter, og Reedtz, Dan, *Produktansvar – 227 spørgsmål og svar for praktikere*, Nyt Juridisk Forlag, 2000, s. 5.

⁵¹ Schönbeck, Andreas, *Produktansvar – overblik og kontraktuel håndtering*, Hans Reitzels Forlag, 2015, s. 25, og Rostock-Jensen, Jens, m.fl., *Produktansvarsloven med kommentarer*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2024, s. 87.

⁵² Lett, Georg og Macholm, Niels, *Produktansvaret i praksis – erstatning og forsikring*, Forsikringshøjskolens Forlag, 2002, s. 10.

medlemsstaterne mulighed for at opretholde en generel produktansvarsordning, der er forskellig fra den i direktivet fastsatte ordning”.⁵³ Herefter fremgår det, at direktivet inden for sit anvendelsesområde ”... har til formål at gennemføre en totalharmonisering af medlemsstaternes love og administrative bestemmelser”.⁵⁴ Det er denne afgørelse, som har ledt til divergens i retslitteraturen vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt det retspraksisskabte produktansvar kan påberåbes inden for produktansvarsdirektivets anvendelsesområde. Lett og Macholm udtaler, at afgørelsen ændrede den hidtidige opfattelse om, at produktansvarsloven udgjorde et ekstra regelsæt, således at man frit kunne vælge mellem lovens regler og det retspraksisskabte produktansvar.⁵⁵ Forfatterne påpeger dog ikke, hvorfor den hidtidige opfattelse skulle være ændret på baggrund af afgørelsen.

Med afsæt i samme afgørelse argumenterer Ulfbeck ligeledes for, at en praksis, hvorefter en skadelidt kan påberåbe sig såvel de i retspraksis udviklede regler som produktansvarsloven, vil være direktivstridig. Ulfbeck er af den opfattelse, at direktivets artikel 13 ikke giver mulighed for, at en medlemsstat inden for direktivets anvendelsesområde etablerer eller opretholder en generel produktansvarsordning, der afviger fra direktivets regler.⁵⁶ Efter denne opfattelse vil det i retspraksis udviklede produktansvar ikke kunne påberåbes i tilfælde af person- eller forbrugertingsskader, idet produktskaden så er omfattet af produktansvarsloven. At loven efter § 13 ikke begrænser skadelidtes adgang til erstatning efter almindelige regler om erstatning, antages af Ulfbeck at betyde, at skadelidtes adgang til at påberåbe sig *almindelige* deliktregler ikke er begrænset. Almindelige deliktregler omfatter også andre typer skader end produktansvarsskader. Derved udgør de retspraksisskabte produktansvarsregler ikke almindelige deliktregler, da de alene tager sigte på produktansvarsskader. Således har de med tiden opnået en meget selvstændig karakter.⁵⁷ Iversen synes at tilslutte sig denne opfattelse, idet han udtaler, at de retspraksisskabte regler ”... vedbliver at bestå ved siden af ansvaret efter [produktansvarsloven] *for så vidt angår* erhvervsting, og almindelige delikts- og kontraktsretlige regler gælder om skade på person- og forbrugsting ved siden af reglerne i loven, jf. [produktansvarsloven] § 13”.⁵⁸

⁵³ C 52/00, præmis 21.

⁵⁴ C 52/00, præmis 24.

⁵⁵ Lett, Georg og Macholm, Niels, *Produktansvaret i praksis – erstatning og forsikring*, Forsikringshøjskolens Forlag, 2002, s. 12 f.

⁵⁶ Som det også kan udledes af C 52/00, præmis 21.

⁵⁷ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 235.

⁵⁸ Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019, s. 334 (min fremhævelse).

Diskussionen udspringer af, at det i retspraksisudviklede produktansvar anvender en culparegel. Påberåbes dette regelsæt i tilfælde af person- eller forbrugertingsskader, anvendes således et ansvarsgrundlag, som afviger fra produktansvarsdirektivets regler, og som i princippet stiller skadelidte ringere end foreskrevet af direktivet. Som nævnt ovenfor i afsnit 5.2.2., ses ansvarsgrundlaget efter det retspraksisskabte produktansvar dog at læne sig op ad produktansvarslovens objektive ansvar. Således er det tvivlsomt, om skadelidte egentlig vil blive stillet ringere, såfremt vedkommende påberåber sig det i retspraksis udviklede produktansvar frem for produktansvarsloven.⁵⁹

Bryde Andersen har lagt til grund, at det er muligt at påberåbe sig de i retspraksis udviklede produktansvarsregler inden for produktansvarslovens anvendelsesområde, men kun hvis der er tale om en forbrugertingsskade.⁶⁰ Dette er begrundet i, at skadelidte kun i sådanne tilfælde vil blive stillet bedre, da skadelidte efter produktansvarslovens § 8, stk. 1, i tilfælde af tingskade skal betale en selvrisk på 4.000 kr. En sådan selvriskoregel gælder ikke efter de retspraksisskabte regler. Opfattelsen er formentligt begrundet i produktansvarslovens forarbejder. Det følger af de specielle bemærkninger, at allerede gældende regler bevares "... uanset gennemførelsen af dette lovforslag, i det omfang disse regler er mere gunstige for skadelidte".⁶¹ Det er dog uklart, om udsagnet er møntet på såvel det retspraksisskabte produktansvar som særreglerne om erstatningsansvar, der følger af en række love eller blot disse særregler. I bemærkningerne ligger udsagnet i direkte forlængelse af en præsentation af en række love, hvori de pågældende særregler findes. Udsagnet følges op med en række eksempler på, at disse særregler er mere gunstige, hvorimod de retspraksisskabte regler ikke nævnes. Det er derfor usikkert, om Bryde Andersens opfattelse kan tiltrædes.

Det kan ud fra ovenstående konstateres, at retslitteraturen ikke giver et endegyldigt svar på, hvilken betydning produktansvarslovens ikrafttræden har for skadelidtes mulighed for at påberåbe sig det i retspraksis udviklede produktansvar. Det er således uklart, hvorvidt produktansvarsloven og de retspraksisskabte regler kan påberåbes side om side. Det er særligt den nyere retslitteratur, som forholder sig kritisk til dette spørgsmål. Dette synes begrundet i en vis skepsis for, at der kan gælde

⁵⁹ Af Dahl, Hornsberg, Levy og Rønne er anført, at det er tvivlsomt, hvordan loven skærper ansvarsgrundlaget, der er gældende efter det i retspraksis udviklede produktansvar (Dahl, Børge m.fl., *Produktansvar*, Juristen, 1990, s. 171). For samme opfattelse, se Lett, Georg og Macholm, Niels, *Produktansvaret i praksis – erstatning og forsikring*, Forsikringshøjskolens Forlag, 2002, s. 23.

⁶⁰ Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020, s. 529.

⁶¹ L 54, 1988-1989, Tillæg A – Lov om produktansvar, s. 1641.

et andet ansvarsgrundlag end et objektivt ansvar inden for produktansvarsdirektivets anvendelsesområde. Førend EU-domstolen har taget stilling til spørgsmålet, vil der ikke kunne gives et endegyldigt svar herpå. Eftersom forfatterens vurdering afhænger af en sådan stillingtagen, vil det i afhandlingens analyse blive lagt til grund, at det i retspraksis udviklede produktansvar kan påberåbes inden for produktansvarslovens anvendelsesområde.

6. Ansvarsfraskrivelser

En ansvarsfraskrivelse udgør et aftalevilkår, der har til hensigt at fjerne et ansvar, som en aftalepart ellers er udsat for at ifalde over for sin modpart.⁶² Begrebet ”ansvar” er en samlebetegnelse for, at erstatningsbetingelserne er opfyldt, og vilkåret har således til formål at lempe de regler om erstatningsansvar, som antages at gælde, såfremt aftalen ikke regulerer ansvarsspørgsmålet.⁶³ Som udgangspunkt kan sådanne ansvarsfraskrivelser gyldigt vedtages.⁶⁴ Følgende afsnit har til formål at give en forståelse for, hvorfor en sælger har interesse i at benytte sig af ansvarsfraskrivelser vedrørende produktansvar, samt hvilke former disse kan have.

6.1. Behovet for ansvarsfraskrivelser

En sælger vil være ansvarlig over for sin køber, såfremt sælgeren misligholder en indgået aftale, og derved påfører køberen et tab. Udgangspunktet i dansk ret er, at skadevolder i tilfælde af en skade er ansvarlig for hele det adækvate tab.⁶⁵ Eftersom produktskader kan resultere i store tab, risikerer en sælger derfor at blive mødt med et stort erstatningskrav. Et sådant krav kan lempes efter erstatningsansvarslovens⁶⁶ § 24, som udgør en almindelig lempelsesregel. Der er tale om en sikkerhedsventil, som kan anvendes, såfremt et erstatningsansvar vil være urimeligt tyngende for den erstatningsansvarlige, eller hvis erstatningsansvaret af anden grund findes urimeligt. Lempelsesreglen er dog først og fremmest tænkt anvendt på erstatning uden for kontrakt.⁶⁷ Det er således i forarbejderne til erstatningsansvarsloven forudsat, at domstolene udviser tilbageholdenhed med at gribe ind i parternes aftale ved anvendelse af reglen.⁶⁸

⁶² Petersen, J. Günther, *Ansvarsfraskrivelse med særligt henblik på aftaler om befordring, forvaring og bearbejdelse*, Ejnar Munkgaards Forlag, 1957, s. 7, og Andersen, Mads Bryde, *Praktisk aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2019, s. 454.

⁶³ Munk-Hansen, Carsten, *Ansvarsbegrænsning i rådgivningsaftaler*, UfR 2011B.21, og Jørgensen, Stig, *Kontraktsret 2. bind*, Juristforbundets forlag, 1972, s. 189.

⁶⁴ Andersen, Mads Bryde, *Praktisk aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2019, s. 454.

⁶⁵ Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019, s. 368.

⁶⁶ Lovbekendtgørelse nr. 1070 af 24. august 2018 om lov om erstatningsansvar.

⁶⁷ L 7, 1983-1984 (2. samling), Tillæg A - Lov om erstatningsansvar, s. 120.

⁶⁸ L 7, 1983-1984 (2. samling), Tillæg A - Lov om erstatningsansvar, s. 120.

En sælger i et kontraktforhold med en køber kan således ikke forvente bestemmelsen anvendt, hvis han mødes af et stort erstatningskrav på baggrund af, at hans køber har lidt en produktskade. Sælger vil derfor have en interesse i på forhånd at have begrænset eller helt fraskrevet sig sit erstatningsansvar for en sådan skade.⁶⁹ Særligt har dette interesse, da produktansvaret hviler på et strengt ansvarsgrundlag, jf. afsnit 5.2.⁷⁰

Det er ligeledes i sælgers interesse at begrænse sit ansvar så vidt muligt, eftersom det antages at være køber, der efter leveringen af produktet har bedst mulighed for at afværge, begrænse og/eller bære et tab. Køberen har således bedre mulighed for at vurdere risikoen for samt størrelsen af et eventuelt tab samt forsikre sig herefter. Derfor antages det, at den risiko, som køber påtager sig ved accept af en ansvarsfraskrivelsesklausul, ofte ikke er lige så stor som den risikolettelse, som sælger opnår herved. Såfremt sælger bærer hele risikoen, vil dette skulle indregnes i sælgers økonomi, så prissætningen af produkterne foretages med den økonomiske risiko for et produktansvarskrav in mente. Ved at flytte risikobyrdens til køber, kan sælger sætte prisen på produkterne herefter, hvorved køber ved en prislettelse vil blive kompenseret for den øgede risiko.⁷¹

6.2. Ansvarsfraskrivelsens form

En ansvarsfraskrivelse kan enten udgøre en total ansvarsfraskrivelse, der fjerner ansvaret helt, eller den kan udgøre en ansvarsbegrænsning, der alene begrænser ansvaret.⁷² Ansvarsfriheden relaterer sig oftest til bestemte skadestyper, bestemte tabsposter, tab over en vis størrelse samt tab som følge af en udvist adfærd.⁷³

Ud over sondringen mellem ansvarsfraskrivelser og -begrænsninger, sondres der ligeledes mellem kvalitative og kvantitative ansvarsbegrænsninger. Der er dog ikke i litteraturen enighed om, hvad disse begreber indebærer. Iversen klassificerer en klausul, der begrænser et erstatningskrav til direkte tab eller udgifterne til udbedring, som en kvalitativ begrænsning, og en klausul, der begrænser erstatningskravet til et bestemt beløb, som en kvantitativ begrænsning.⁷⁴ Derimod klassificerer

⁶⁹ Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019, s. 368 f.

⁷⁰ Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.135.

⁷¹ I det hele Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.135 f.

⁷² Jørgensen, Stig, *Kontraktsret 2. bind*, Juristforbundets forlag, 1972, s. 189.

⁷³ Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.135, og Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019, s. 369.

⁷⁴ Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019, s. 373.

Schönbeck en kvalitativ ansvarsbegrænsning som en klausul, der regulerer hvilke skadestyper, der erstattes, eller regulerer den geografiske afgrænsning. En kvantitativ begrænsning klassificerer han som en klausul, der begrænser erstatningskravet til direkte tab, til et beløb eller til ansvarsgrundlaget.⁷⁵ Divergensen udspringer formentligt af, at de begrænsninger, som Schönbeck klassificerer som kvalitative begrænsninger, sjældent ses i praksis.⁷⁶ Derimod vil en ansvarsbegrænsning almindeligvis have til formål at begrænse ansvaret til enten et bestemt beløb eller en bestemt tabstype. Det er disse sædvanlige klausuler, som Iversen tager sit udgangspunkt i.⁷⁷ Ligeledes er det disse klausuler, som domstolene ses at have taget stilling til. Af den grund forstås ”kvalitativ” og ”kvantitativ” i afhandlingen i overensstemmelse med Iversens forståelse heraf. Det bemærkes, at de forskellige variationer af ansvarsbegrænsninger ofte kombineres, så ansvaret for indirekte tab for eksempel fraskrives i kombination med, at tabet aldrig vil kunne overstige et bestemt beløb.⁷⁸

⁷⁵ Schönbeck, Andreas, *Produktansvar – overblik og kontraktuel håndtering*, Hans Reitzels Forlag, 2015, s. 85 ff.

⁷⁶ Schönbeck, Andreas, *Produktansvar – overblik og kontraktuel håndtering*, Hans Reitzels Forlag, 2015, s. 85.

⁷⁷ Bryde Andersen laver samme opdeling, men betegner en ansvarsbegrænsning vedrørende tabsposten som værende absolut, og en ansvarsbegrænsning, der begrænser et evt. krav til et bestemt beløb, ligeledes som værende kvantitativ (Andersen, Mads Bryde, *Praktisk aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2019, s. 457).

⁷⁸ Andersen, Mads Bryde, *Praktisk aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2019, s. 455.

7. Vedtagelsen, fortolkningen og gyldigheden af ansvarsfraskrivelser

Som udgangspunkt er en ansvarsfraskrivelse bindende for aftaleparterne, ligesom ethvert andet aftalevilkår.⁷⁹ Der har dog i flere årtiers retspraksis været sporet en uvilje hos domstolene mod at tage ansvarsfraskrivelsesklausuler på ordene.⁸⁰ Dette gør sig særligt gældende for så vidt angår produktansvarsretlige ansvarsfraskrivelser. Således skrev Dahl i 1973 i sin afhandling om produktansvar, at en producent samt en forhandler i almindelighed må påregne at ifalde ansvar, uanset at han efter aftale med sin køber har fraskrevet sig ansvaret for produktskader.⁸¹ Domstolene har således i årtier stillet særlige krav til vedtagelsen af sådanne vilkår, og de har udvist lydhørhed ved at fortolke ansvarsfraskrivelserne indskrænkende. Endvidere har det været en mulighed at tilsidesætte klausulerne efter ugyldighedslæren, hvis de er fundet urimelige.⁸²

Det kan ifølge teorien fremstå tilfældigt, hvilken begrundelse, der angives for, at domstolene ser bort fra en ansvarsfraskrivelse.⁸³ Dette giver den opfattelse, at det for domstolene ikke er væsentligt, hvordan køber kommer uden om klausulen – blot det sker. Ved at anvende denne fremgangsmåde fremstår domstolene umiddelbart som den ”svage” parts vogter. Indgår to parter en aftale, og har den ene aftalepart en monopolstilling, er der en risiko for, at den svage part blot retter ind og ikke ser en forhandling som værende en mulighed. Endvidere er det ikke sikkert, at den svage part har set ansvarsfraskrivelsen eller reelt forstået, hvilke konsekvenser den medfører.⁸⁴ Domstolene ses dog også at tilsidesætte ansvarsfraskrivelser i aftaler indgået mellem ligestillede parter. Derved er der nok nærmere tale om, at domstolene vogter retsordenen, og derved varetager erstatningsrettens præventive hensyn, som er, at en skadevolder skal betale erstatning.⁸⁵ På den anden side bygger formueretten generelt på et hensyn om, at aftaler skal holdes, hvilket utvivlsomt også indgår i domstolenes vurdering.⁸⁶

⁷⁹ Andersen, Mads Bryde, *Praktisk aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2019, s. 455.

⁸⁰ Ussing, Henry, *Obligationsretten, almindelig del*, Juristforbundets forlag, 4. udgave, 1967, s. 162.

⁸¹ Dahl, Børge, *Produktansvar*, Juristforbundets Forlag, 1973, s. 467 f.

⁸² Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020, s. 467, og Pedersen, Hans Viggo Gods og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 237.

⁸³ Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020, s. 467, Pedersen, Hans Viggo Gods og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 237, Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.133, og til dels Andersen, Lennart Lynge og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemmænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 357.

⁸⁴ Jørgensen, Stig, *Kontraktsret 2. bind*, Juristforbundets forlag, 1972, s. 190.

⁸⁵ Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.131.

⁸⁶ Evald, Jens, *Juridisk teori, metode og videnskab*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2024, s. 57.

I de følgende afsnit gennemgås, hvilke momenter domstolene inddrager i deres vurdering af, om en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar kan påberåbes. I overensstemmelse med såvel afhandlingens problemformulering som teorien, er afsnittene delt op i aftalerettens tredeling: vedtagelse, fortolkning og gyldighed.⁸⁷ Hvert afsnit indledes med en redegørelse for det pågældende led. Derefter vil de momenter, som kan udledes af den udvalgte retspraksis, blive systematiseret og behandlet hver for sig. Det bemærkes, at det er parternes egne påstande, anbringender og beviser, der lægger til grund for domstolenes afgørelse, hvilket er et udslag af forhandlingsmaksimen. Domstolene må således ikke inddrage andet, og afgørelsen afhænger derved også af kvaliteten af det fremlagte.⁸⁸ Dog vil det afgørende for en køber, der vil frigøres for en ansvarsfraskrivelse, ikke være, hvorvidt klausulen anses for ikke-vedtaget, om den bortfortolkes, eller om den tilsidesættes som værende ugyldig, men blot om sælger bliver pålagt ansvaret. Derfor vil køber oftest anføre alle tre anbringender eller sammenkæde disse.⁸⁹

7.1. Momenter, der indgår i vurderingen af, hvorvidt en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse er vedtaget

Før at en ansvarsfraskrivellesklausul er virksom i et aftaleforhold, skal klausulen kunne anses som vedtaget som et led i aftalen. Som udgangspunkt vil et aftalevilkår, som fremgår af en indgået kontrakt, anses for at være en del af aftalen og dermed bindende for aftaleparterne.⁹⁰ Dog er det et almindeligt princip, at jo mere usædvanligt og/eller byrdefuldt et vilkår er, desto strengere krav stilles i forhold til at anse dette vilkår for vedtaget.⁹¹ Det er almindeligt anerkendt, at en ansvarsfraskrivellesklausul udgør et byrdefuldt vilkår.⁹² Det er ligeledes angivet i litteraturen, at en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar er særlig byrdefuld.⁹³

Ansvarsfraskrivelsen kan være et individuelt forhandlet vilkår. Problematikken vedrørende vedtagelsen af ansvarsfraskrivelser generelt er dog en følge af, at de særligt fremgår af

⁸⁷ Andersen, Lennart Lynge og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 354.

⁸⁸ Evald, Jens, *Juridisk teori, metode og videnskab*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2024, s. 165.

⁸⁹ Andersen, Lennart Lynge og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 78 f. og 400.

⁹⁰ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 84.

⁹¹ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 271, og Andersen, Lennart Lynge og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 79, Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020, s. 467.

⁹² Andersen, Lennart Lynge og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 80

⁹³ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 272.

standardkontrakter.⁹⁴ Standardkontrakter er en nødvendighed i praksis, da det er omkostningskrævende at udforme individuelle vilkår i kontrakter. Det er således en billig og effektiv løsning for virksomheder at kunne fremlægge en række standardvilkår, som deres aftalepart blot skal tiltræde. Det sikrer endvidere, at der er kongruens i virksomhedens aftaleforhold med flere kunder. Således har det også kun værdi for virksomheden, såfremt størstedelen (hvis ikke alle) af virksomhedens aftaleparter indgår aftalen på baggrund af standardvilkårene.⁹⁵ En ulempe ved standardkontrakter er dog, at den modtagende aftalepart ikke altid gennemlæser de pågældende betingelser. Ikke desto mindre vil aftaleparten være bundet heraf.⁹⁶ Det er dog netop af denne grund, at domstolene stiller særlige krav til den tiltrædendes viljeserklæring, såfremt standardkontrakten indeholder byrdefulde vilkår.⁹⁷ Nedenfor gennemgås de momenter, som domstolene lægger vægt på i vurderingen af, om en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse er vedtaget mellem aftaleparterne.

7.1.1. Hvornår ansvarsfraskrivelsen præsenteres

Det kan af retspraksis udledes, at domstolene tillægger det vægt, hvornår en ansvarsfraskrivelse er præsenteret i aftaleforholdet. Det har således betydning, om klausulen er præsenteret forud for købers accept, eller om klausulen først præsenteres efterfølgende. Dette er uanset ansvarsfraskrivelsens indhold.

7.1.1.1. Forud for købers accept

Domstolene lægger først og fremmest vægt på, om køber er gjort bekendt med den pågældende ansvarsfraskrivelse inden aftaleindgåelsen, og derved med sin accept har accepteret klausulen. For at fastlægge dette, er det centralt at se på det tilbud, som er blevet accepteret. I U 2006.87 H ansås en ansvarsbegrænsning således for at være vedtaget, da den fremgik af betingelser, som var vedlagt det afgivne tilbud. Højesteret udtalte, at "[t]ilbuddene var afgivet under forbehold af de vedlagte salgs- og leveringsbetingelser, *der herefter må anses for vedtaget af parterne*".⁹⁸ Derved ansås den ansvarsbegrænsning, der fremgik heraf, ligeledes for accepteret. Erstatningen for levering af mangelfulde materialer til køber blev derfor nedsat i overensstemmelse med klausulen. Heraf kan udledes, at såfremt et tilbud henviser til sælgers betingelser, som er vedlagt tilbuddet, anses disse

⁹⁴ Petersen, J. Günther, *Ansvarsfraskrivelse med særligt henblik på aftaler om befordring, forvaring og bearbejdelse*, Ejnar Munkgaards Forlag, 1957, s. 116.

⁹⁵ Andersen, Mads Bryde, *Grundlæggende aftaleret*, Gjøellerup, 5. udgave, 2021, s. 391.

⁹⁶ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 90 f.

⁹⁷ Andersen, Mads Bryde, *Grundlæggende aftaleret*, Gjøellerup, 5. udgave, 2021, s. 396.

⁹⁸ Min fremhævelse.

vilkår som udgangspunkt for at udgøre en del af aftalen. Dette er ligeledes tilfældet, hvis vilkårene ikke er vedlagt tilbuddet, men hvis det fremgår af aftalen, hvor vilkårene kan findes.⁹⁹

Er der mellem de pågældende parter sket en individuel forhandling, vil domstolene undersøge, om ansvarsfraskrivelsen fremgår af den indgåede kontrakt. Såfremt en klausul ikke er medtaget heri, end ikke henvist til, vil den ikke være gældende i det pågældende aftaleforhold.¹⁰⁰ Omvendt vil en klausul, der er medtaget, som udgangspunkt blive anset for vedtaget, idet køber derved må antages at have været bekendt med klausulen og accepteret denne ved endelig aftaleindgåelse. Dette var tilfældet i FED 2023.20 SH, hvor det fremgik af kontraktparternes samarbejdsaftale, at alle opgaver udføres i henhold til ”Almindelige Betingelser vedrørende Erhvervsflytninger og Opbevaringsaftaler 2018” (”DMF”). I samarbejdsaftalen var der endvidere henvist til ansvarsbegrænsningerne i henhold til DMF. Herudover lagde retten til grund, at købers indkøbschef, som var med til at indgå aftalen, modtog en kopi af DMF. Retten anså derfor DMF for vedtaget med de ændringer, som fulgte af samarbejdsaftalen. Derved indgik det i domstolenes vedtagelsesvurdering, at betingelserne var blevet udleveret forud for endelig accept, samt at der var henvist hertil i samarbejdsaftalen.

7.1.1.2. *Efter købers accept*

Såfremt ansvarsfraskrivelsen derimod først præsenteres efter aftaleindgåelsen, vil køber ikke have accepteret dennes anvendelse. Den udgør derved som udgangspunkt ikke en del af aftalegrundlaget, da den forpligtede må have en vis grad af subjektiv viden om klausulen, før han kan bindes heraf.¹⁰¹

Således indgår det i domstolenes vurdering, hvorvidt ansvarsfraskrivelsen alene fremgår af en faktura, ordrebekræftelse eller lignende, og ikke har været en del af forhandlingen med køber. I så fald er ansvarsfraskrivelsen ikke accepteret af køber, og er derved som udgangspunkt ikke en del af aftalegrundlaget. Dette kan udledes af U 1986.654 H, hvor sælger havde forpligtet sig til at afhjælpe eventuelle fejl ved nogle leverancer, men havde fraskrevet sig erstatningsansvaret. Denne ansvarsfraskrivelse var påtrykt bagsiden af den fremsendte ordrebekræftelse. Højesteret fandt, at sælger ikke kunne påberåbe sig ansvarsfraskrivelsen, men det fremgår ikke klart af begrundelsen,

⁹⁹ Andersen, Mads Bryde, *Grundlæggende aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2021, s. 394.

¹⁰⁰ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 84.

¹⁰¹ Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020, s. 467, Rostock-Jensen, Jens, m.fl., *Produktansvarsloven med kommentarer*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2024, s. 108, og Lett, Georg og Macholm, Niels, *Produktansvaret i praksis – erstatning og forsikring*, Forsikringshøjskolens Forlag, 2002, s. 12 f.

hvorvidt dette var begrundet i vedtagelseslæren, fortolkningslæren eller ugyldighedslæren.¹⁰² Det indgik dog utvivlsomt som et moment i vurderingen, at vilkåret blev præsenteret efterfølgende. Således udtalte Højesteret, at "[i] alt fald under disse omstændigheder findes appellantten ikke til friholdelse for erstatningsansvar at kunne påberåbe sig *den på bagsiden af ordrebekræftelsen aftrykte garanti- og ansvarsfraskrivelse, som i øvrigt efter det oplyste ikke har været omtalt under salgsforhandlingerne [...]*".¹⁰³ Heller ikke i U 1993.851 H kunne ansvarsbegrænsningerne i Dansk Møbeltransportforenings almindelige betingelser ifølge landsretten anses for vedtaget, idet betingelserne var optrykt på bagsiden af et opbevaringsbevis, der først blev fremsendt efter aftaleindgåelsen. Det bemærkes, at Højesteret ikke tog stilling til spørgsmålet allerede på grund af den udviste uagtsomhed, hvilket vil blive gennemgået nedenunder i afsnit 7.2.3.2.

Udgangspunktet om, at køber skal have viden om ansvarsfraskrivelsen forud for aftaleindgåelsen er dog ikke uden undtagelser. Således kan købers subjektive viden være opnået ved, at den pågældende aftale ikke er den første aftale, der er indgået mellem de to aftaleparter. Ligeledes kan køber have opnået viden om ansvarsfraskrivelsen, hvis den er udtryk for en almindelig standard inden for den pågældende branche. I begge tilfælde må det antages, at køber har en forventning om, at sælger søger at gøre klausulen gældende i det foreliggende aftaleforhold. Disse undtagelser gennemgås nedenfor i afsnit 7.1.2. og 7.1.3.

7.1.2. Løbende samhandel

Det vil således indgå i domstolenes vedtagelsesvurdering, hvorvidt aftaleparterne har et samhandelsforhold. Købers subjektive viden kan altså være opnået ved, at køber tidligere er blevet bekendt med en ansvarsfraskrivelse, som sælger gentagende anvender. Ønsker køber ikke, at vilkåret skal være en del af en ny aftaleindgåelse, må køber aktivt søge vilkåret udeladt af den foreliggende kontrakt.

Dette kan udledes af U 1984.591 SH, hvor det af sagsøger blev forklaret, at sagens parter (transportør og forvarer) havde samarbejdet i minimum 4-5 år. Tvisten angik en oplagring af dunke indeholdende såvel almindelig osteløbe som et koncentrat af osteløbe. Ved fejlagtig udlevering heraf pådrog forvareren ubestridt transportøren et tab. Forvareren påberåbte sig i denne forbindelse

¹⁰² Andersen, Lennart Lyng og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemmand*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 230, og Madsen, Palle Bo, *Aftale ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.133.

¹⁰³ Min fremhævelse.

ansvarsbegrænsningen i NSAB 1976 (Nordisk Speditørforbunds Almindelige Bestemmelser af 1976). Der var på den fremsendte faktura henvist til NSAB 1976 og ansvarsbegrænsningen heri. Sø- og Handelsretten udtalte, at "[s]åfremt sagsøgeren ønskede en anden ordning, var sagsøgeren den nærmeste til at sørge for særlig aftale herom". Således blev det ikke tillagt vægt, at der var tale om en oplagringsopgave, og at samhandelsforholdet normalvis havde beroet på speditøropgaver. Det afgørende var derimod transportørens kendskab til forvarerens hidtidige anvendelse af ansvarsbegrænsningen, og at den med meget stor sandsynlighed ville gentage sig i nye kontrakter mellem de to parter. Dette var ligeledes en følge af, at begge parter drev speditørvirksomhed og derfor havde fuldt kendskab til NSAB 1976 og dens anvendelsesområde.¹⁰⁴

Omvendt kan det udledes af retspraksis, at et manglende samhandelsforhold kan tale for, at en ansvarsfraskrivelse ikke anses som vedtaget. Et eksempel på dette er U 1986.654 H, omtalt i afsnit 7.1.1.2., hvor Højesteret udtalte, at under de foreliggende omstændigheder "... findes [sælger] ikke til friholdelse for erstatningsansvar at kunne påberåbe sig den på bagsiden af ordrebekræftelsen aftrykte garanti- og ansvarsfraskrivelse, som i øvrigt efter det oplyste ikke har været omtalt under salgsforhandlingerne og *ikke fra tidligere forretningsforbindelse var indstævnte bekendt*".¹⁰⁵ Derved understreges det, at afgørelsen kunne have været anderledes, såfremt køber var gjort bekendt med dette vilkår i forbindelse med tidligere forretninger.

At en ansvarsfraskrivelse kan anses for vedtaget på baggrund af, at der foreligger et samhandelsforhold, kan også begrundes med, at der foreligger passiv accept fra købers side. Selvom ansvarsfraskrivelsen i den pågældende aftale først præsenteres efter aftalens indgåelse, vil køber således kunne blive bundet på baggrund af, at han har forholdt sig passiv.¹⁰⁶ I FED 2000.1243 Ø udtalte landsretten således, at "[d]a sagsøgeren som følge af parternes tidligere handelsaftaler vidste, at sagsøgte handlede i henhold til egne leveringsbetingelser, men desuagtet blandt andre mulige leverandører af printplader valgte at foretage indkøbet hos [sælger], *findes [køber] at have haft fornøden tilskyndelse til at gøre indsigelse imod de betingelser, der medfulgte [sælgers] ordrebekræftelse*. Da dette ikke skete, må [sælgers] ansvar for manglerne afgøres på grundlag af [sælgers] leveringsbetingelser".¹⁰⁷ Sælger var således i den pågældende situation berettiget til at

¹⁰⁴ Om standardvilkår, se afsnit 7.1.3.

¹⁰⁵ Min fremhævelse.

¹⁰⁶ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 57, og Andersen, Mads Bryde, *Grundlæggende aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2021, s. 398.

¹⁰⁷ Min fremhævelse.

forvente, at køber havde reklameret, hvis køber ikke ønskede at indgå en aftale indeholdende de pågældende betingelser. Samme argumentation kan overføres til den ovenfor nævnte U 1984.591 SH.

Momentet ses ligeledes tillagt vægt i produktansvarsretlig retspraksis. I FED 2004.1693 V havde en svineproducent anlagt en erstatningssag mod en leverandør af defekt ornesæd, der var smittet med PRRS-virus.¹⁰⁸ Leverandørens salgsbetingelser var trykt på bagsiden af følgesedlen, der var vedlagt sædpakkerne. Heraf fremgik blandt andet, at køber ikke kunne gøre erstatningsansvar gældende mod leverandøren som følge af, at den leverede sæd viste sig sygdomsfremkaldende, hvis leverandøren havde fulgt de offentligretlige retningslinjer. Eftersom disse betingelser fremgik af følgesedlen, der var fremsendt efter aftaleindgåelsen, var betingelserne som udgangspunkt ikke vedtaget i det pågældende kontraktforhold, som det også fremgår ovenfor i afsnit 7.1.1.2. Retten konstaterede dog, at leveringsbetingelserne havde "... haft samme indhold i de 15 år, [sælger] og [køber] har handlet sammen, uden at [køber] har anfægtet betingelserne. De er derfor vedtaget mellem parterne". Det var således væsentligt, at der var tale om et langvarigt samhandelsforhold, at betingelserne ikke var blevet ændret under dette samhandelsforhold, samt at svineproducenten ikke havde bestridt betingelserne.

Ud over de pågældende leveringsbetingelser havde leverandøren ligeledes fra slutningen af august 1996 vedlagt en seddel med oplysninger om smitterisikoen for PRRS-virus og en ansvarsfraskrivelse i sædpakkerne. Besætningen antoges dog at være blevet smittet i perioden fra juli 1996 til oktober 1996. Retten lagde derfor til grund, at denne ansvarsfraskrivelse ikke fandtes vedtaget, da den risiko, som leverandøren ønskede at fraskrive sig ansvaret for, allerede var aktualiseret på fraskrivelsestidspunktet. Det må dog lægges til grund, at ansvarsfraskrivelsen ikke kunne anses for vedtaget, allerede fordi der var tale om et ensidigt, byrdefuldt vilkår, som ikke tidligere var fremgået af en aftale i samhandelsforholdet. Således havde køber ikke den fornødne subjektive viden om denne ansvarsfraskrivelse. Af sagen kan dog udledes, at det også for så vidt angår ansvarsfraskrivelser vedrørende produktansvar vil blive tillagt vægt, hvis klausulen uændret er blevet anvendt under et langvarigt samhandelsforhold.

¹⁰⁸ Virus, der medfører luftvejsinfektioner hos slagtesvin med den følge, at deres immunforsvar nedsættes (FED 2004.1695 V).

På baggrund af nyere retspraksis kan det dog konstateres, at momentet ikke tillægges en afgørende vægt, når der er tale om en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse. Dette udledes af FED 2017.3 V, hvor sælger blev pålagt at friholde køber for en defekt gearkasse, hvilket medførte sammenstød mellem to skibe. Dette var på trods af, at en ansvarsfraskrivelse herfor fremgik af sælgers leveringsbetingelser. Af ordrebekræftelsen fremgik, at leveringsbetingelserne var ”Orgalime S 2000”, som udgør et sæt internationale salgs- og leveringsbetingelser for leverancer af maskiner, mekanisk, elektrisk og elektronisk udstyr. Betingelserne indeholder i artikel 38 en ansvarsfraskrivelse, hvorefter køber skal holde sælger skadesløs i en situation, hvor sælger bliver pålagt produktansvar over for tredjemand. Sælger var ifølge klausulen alene ansvarlig, hvis der fandtes at foreligge grov uagtsomhed, og køber hæftede derfor for sælgers simple uagtsomhed over for tredjemand. Der havde været en samhandel om gearkasser mellem sælger og køber i mere end 25 år, og i denne forbindelse var der kontinuerligt henvist til Orgalime S 2000. Til trods for at køber fandtes ikke (aktivt) at have accepteret disse betingelser, udtalte byretten, at ”[d]a der mellem parterne har været *en løbende samhandel*, hvor [sælger] i de udstedte ordrebekræftelser efter de foreliggende oplysninger hver gang har henvist til ”Orgalime S 2000”, uden at [køber] har fremsat indsigelse, finder retten, at de pågældende betingelser som udgangspunkt må anses som vedtaget i retsforholdet mellem [sælger] og [køber]”.¹⁰⁹ Dog fandt retten, at artikel 38 som en særlig byrdefuld klausul ikke var vedtaget af parterne. Landsretten stadfæstede denne afgørelse. Afgørelsen bekræfter, at der gælder en lav vedtagelsestærskel, når parterne har et samhandelsforhold, i og med størstedelen af betingelserne blev anset som værende vedtaget. Afgørelsen understreger dog også, at momentet ikke tillægges afgørende vægt, såfremt der er tale om en særligt byrdefuld ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar.¹¹⁰

7.1.3. Standardvilkår i den pågældende branche

Det kan ligeledes udledes af retspraksis, at domstolene særligt inddrager, om den pågældende ansvarsfraskrivelse er udtryk for en almindelig standard inden for den pågældende branche. I så fald antages at gælde en lav vedtagelsestærskel. Dette kan være tilfældet, hvor ansvarsfraskrivelsen fremgår af et såkaldt agreed document.¹¹¹ Agreed documents udgør standardaftaler, som er resultatet af en aftaleforhandling mellem organisationer, der repræsenterer parternes interesser. Derved er det

¹⁰⁹ Min fremhævelse.

¹¹⁰ Dette moment gennemgås i afsnit 7.1.4.

¹¹¹ En produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse fremgår for eksempel af AB18 § 54, stk. 2, og ABT18 § 52, stk. 2, hvorefter en entreprenør ikke er ansvarlig for driftstab, avancetab eller andet indirekte tab, som følge af en skade forårsaget af en defekt ved et produkt, der indgår i bygge- og anlægsarbejdet.

svært at forestille sig, at et agreed document af domstolene vil blive tilsidesat helt eller delvist i et aftaleforhold mellem to parter, der begge har tilhørsforhold til de organisationer, der har været en del af udarbejdelsen af dokumentet. Det er dog fortsat et krav for, at det pågældende dokument kan gøres gældende i et aftaleforhold, at det anses for vedtaget mellem aftaleparterne.¹¹²

Det kan på baggrund af retspraksis konstateres, at der ikke stilles strenge krav til vedtagelsen af agreed documents.¹¹³ Således foreligger retspraksis, hvor domstolene ikke har stillet krav om, at køber end ikke er gjort bekendt med de pågældende vilkår inden aftaleindgåelsen, og alligevel med sin accept findes at have accepteret en indeholdt ansvarsfraskrivelse. Et eksempel herpå er U 1979.416 V. I sagen ansås ansvarsbegrænsningen i NSAB 1976 for vedtaget i et aftaleforhold, da der var henvist til NSAB 1976 nederst på forsiden af den fremsendte faktura, og da ansvarsbegrænsningen fremgik direkte af fakturaen. Det kan ikke uden videre lægges til grund, at ansvarsbegrænsningen ikke var blevet anset for vedtaget, såfremt klausulen ikke fremgik af fakturaen, således der alene var blevet henvist til NSAB 1976 i sit hele. Dette var dog ikke tilfældet i U 1980.96 H. I sagen havde sagsøgte i forbindelse med en transport henvist til NSAB på et internationalt fragtbrev, men uden at fremhæve ansvarsbegrænsningsklausulen. Sø- og Handelsretten lagde til grund, at sagsøgeren som en større eksportforretning var bundet af NSAB's vilkår. Højesteret udtalte derimod, at "[d]er findes ikke i det oplyste grundlag for at antage, at den i Nordisk Speditørforbunds almindelige bestemmelser indeholdte ansvarsbegrænsning, *hvorom speditørfirmaet ikke havde givet afsenderen underretning*, kan anses vedtaget af parterne, eller at den i øvrigt skulle finde anvendelse på forholdet".¹¹⁴ Denne underretning kunne for eksempel ske ved særligt at fremhæve klausulen, som det skete i U 1979.416 V. Afgørelsen er kritiseret i litteraturen som værende for restriktiv.¹¹⁵ Denne kritik synes velbegrundet, da NSAB 1976 som agreed document måtte anses som almindeligt anerkendt inden for transportretten, og ansvarsbegrænsningen må have udgjort et almindeligt kendt led i dagældende NSAB.

Restriktiviteten blev da også modsvaret af U 1995.856/2 H, hvor en lager- og pakhusforvarer ikke fandtes erstatningsansvarlig for ødelæggelse af opbevarede varer ved en brand. Der var i

¹¹² Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020, s. 465.

¹¹³ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 231, og Andersen, Mads Bryde, *Grundlæggende aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2021, s. 71.

¹¹⁴ Min fremhævelse.

¹¹⁵ Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019, s. 356, Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 45, og Theilgaard, Søren m.fl., *Købeloven med kommentarer*, Karnov Group, 4. udgave, 2017, s. 33.

ordrebekræftelserne, som var sendt ud til forvarerens kunder, påtrykt en fodnote, som henviste til NSAB 1985. Betingelserne var ikke vedlagt. Alligevel fandtes NSAB 1985 gældende i dets helhed for så vidt angik alle forvarerens kunder, inklusiv en schweizisk virksomhed. Virksomheden havde modtaget en engelsk ordrebekræftelse, der ligeledes var påtrykt en fodnote. I forhold til denne virksomhed lagde Højesteret vægt på, at der var tale om et længerevarende aftaleforhold mellem pakhuset og den schweiziske virksomhed.¹¹⁶ I løbet af dette aftaleforhold var der sendt flere skrivelser, hvori det fremgik på engelsk af fodnoten, at alle opgaver blev udført under NSAB 1985. Af Højesterets begrundelse fremgår følgende: ”Herefter findes dette regelsæt *i dets helhed* at være gældende også mellem disse parter. *Det kan ikke tillægges betydning, at der ikke i fodnoten på [forvarerens] skrivelser særligt er henvist til ansvarsreglerne i § 26 og § 23*”.¹¹⁷ Derved synes Højesteret at have haft det synspunkt, at et agreed document skal vurderes under ét. Eftersom vilkårene er udarbejdet af brancheorganisationer, der ved udarbejdelsen har repræsenteret såvel sælgers som købers interesser, er dette synspunkt velbegrundet. Det har endvidere støtte i teorien, som har lagt til grund, at de forskellige fordele og ulemper i standardvilkårene har været under drøftelse ved forhandlingen heraf.¹¹⁸ Ulemperne, der for købere blandt andet udgør ansvarsfraskrivelse, må således antages at være opvejet af en række fordele.¹¹⁹

Det bemærkes, at tvisten i U 1995.856/2 H ikke angik NSAB’s ansvarsbegrænsning. Det er derfor ikke klart, om Højesteret var nået frem til det samme resultat, såfremt tvisten angik denne klausul, eller om den restriktive konklusion i U 1980.96 H havde gentaget sig. Dog fremgår det af Højesterets begrundelse, at ”... NSAB som et »agreed document« [må] anses for gældende i dets helhed [...]”. På baggrund af dette formodes det, at såfremt tvisten havde vedrørt ansvarsbegrænsningen, ville denne ligeledes blive anset for vedtaget.¹²⁰ Dette synes bekræftet ved U 2008.982 H, hvor ABT93’s¹²¹ ansvarsfraskrivelse vedrørende indirekte tab ansås for vedtaget. I sagen påtog en entreprenør sig at montere sprængplader på et kraftvarmeværk, som entreprenøren tidligere havde opført. Monteringen blev aftalt udført på vilkårene i den oprindelige kontrakt, som lå til grund for etableringen af kraftvarmeværket. Denne henviste til entreprenørens fremsendte tilbud, der henviste til

¹¹⁶ Momentet er gennemgået i afsnit 7.1.2.

¹¹⁷ Mine fremhævelser.

¹¹⁸ Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.144.

¹¹⁹ Afgørelsen er dog også blevet kritiseret, idet NSAB nok er alment anerkendt i Norden, men ikke af den schweiziske virksomhed (Lookofsky, Joseph, *Om forvaring, værneting & »Surprising standard terms«*, UfR 1998B.501).

¹²⁰ Dette synes ligeledes lagt til grund af Bo Madsen (Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.144).

¹²¹ Almindelige betingelser for totalentreprise 1993.

entreprenørens salgs- og leveringsbetingelser, som henviste til ABT93, der udgør et agreed document. På den baggrund ansås den i ABT93 § 35, stk. 2, indeholdt ansvarsfraskrivelse for vedtaget, trods de mange led i aftaleindgåelsen. Det lægges derfor til grund, at der som udgangspunkt er en meget lav vedtagelsestærskel for ansvarsfraskrivelser, som fremgår af agreed documents.¹²²

Det er dog på baggrund af ny retspraksis ikke klart, om denne lave vedtagelsestærskel kan overføres til ansvarsfraskrivelser vedrørende produktansvar. Der foreligger ikke retspraksis vedrørende produktansvarsretlige ansvarsfraskrivelser i agreed documents, men ansvarsfraskrivelsen vedrørende produktansvar i betingelserne Orgalime S 2000 blev behandlet i FED 2017.3 V, omtalt i afsnit 7.1.2. Der er formelt set ikke tale om et agreed document, idet betingelserne ikke er vedtaget eller godkendt af repræsentanter for aftalens typiske parter, men blot udarbejdet af maskin- og elektronikindustriens europæiske samarbejdsorganisation. Alligevel betragtes de af mange som et agreed document, fordi vilkårene har til formål at skabe rimelig balance mellem parternes interesser, og samtidig er bredt anvendt og anerkendt i branchen.¹²³ På den baggrund kan der argumenteres for, at de fortjener domstolens anerkendelse.¹²⁴ I FED 2017.3 V blev ansvarsfraskrivelsen vedrørende produktansvar dog, som tidligere nævnt, ikke anset for vedtaget. Derfor kan den nævnte retspraksis vedrørende agreed documents ikke uden videre overføres til sådanne standardvilkår. Manglen på afgørelser vedrørende produktansvarsretlige ansvarsfraskrivelser i faktiske agreed documents medfører dog, at det ikke ukritisk kan lægges til grund, at den manglende vedtagelse (alene) skyldes, at Orgalime S 2000 ikke har den fornødne status som et agreed document. Afgørelsen kan derimod også begrundes i ansvarsfraskrivelsens byrdefuldhed, hvilket vil blive gennemgået nedenfor i afsnit 7.1.4.

Det bemærkes, at trods der er tale om en ansvarsfraskrivelse, der fremgår af et agreed document eller andre standardvilkår inden for den pågældende branche, anses klausulen ikke som del af en aftale alene ud fra kutyme. I U 2000.2186 SH kunne sælger ikke påberåbe sig ansvarsbegrænsningen i NSAB, idet betingelserne ikke var gjort til en del af aftalegrundlaget. Sælger henviste først til NSAB, da køber gjorde sit erstatningskrav gældende, hvilket således ikke var tilstrækkeligt. Sælger udtalte, at NSAB fandt anvendelse, idet køber var ”en professionel eksportør, som må antages at være bekendt med, at der gælder ansvarsbegrænsninger i transportbranchen” og henviste til NSAB 2000 som et agreed document, ”som binder professionelle transportkøbere”. Sø- og Handelsretten lagde dog til

¹²² Se også Iversen, Torsten, *Produktansvar og ansvarsbegrænsningen i ABT 93 (og AB 92) paragraf 35, stk. 2, vedrørende direkte tab*, Juristen 2008, årgang 90, nr. 6, s. 188.

¹²³ Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.146.

¹²⁴ Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.145.

grund, at eftersom der ikke var sendt nogen ordrebekræftelse, hvori der blev henvist til NSAB, fandt dansk rets almindelige erstatningsregler anvendelse. Derved havde køber krav på fuld erstatning. Afgørelsen kan kritiseres, da det fremgår af præmisserne, at "... navnlig fremsendte [sælger] ikke på dette tidspunkt nogen ordrebekræftelse, hvori der blev henvist til NSAB *med fremhævelse af de særligt byrdefulde vilkår heri*, navnlig ansvarsberegnings- og -begrænsningsreglerne".¹²⁵ Det kan dog på baggrund af U 1995.856/2 H konstateres, at der ikke stilles krav om fremhævelse af ansvarsbegrænsningen, som konkluderet ovenfor. I stedet ses på NSAB som en helhed. Afgørelsen gør det dog klart, at det indgår i domstolenes vurdering, hvorvidt der som minimum foreligger en henvisning til de pågældende betingelser. Dette er således et krav, før et vilkår kan anses som værende en del af en kontrakt. En sælger kan derved ikke forlade sig på, at vedtagelsen af ansvarsfraskrivelsen er kutyme inden for den pågældende branche.

7.1.4. Ansvarsfraskrivelsens byrdefuldhed

Det vil som nævnt i afsnit 7.1. ligeledes indgå i domstolenes vurdering, hvorvidt den pågældende ansvarsfraskrivelse er særligt byrdefuld og derved usædvanlig. Kravene til vedtagelse stiger, jo mere tyngende og/eller uventet det pågældende aftalevilkår er.¹²⁶ Er ansvarsfraskrivelsen byrdefuld, vil det indgå, hvorvidt sælger på nogen måde har fremhævet ansvarsfraskrivelsen for køber.

Dette kan udledes af FED 2000.1243 Ø, omtalt i afsnit 7.1.2., hvor landsretten udtalte, at "[b]etingelsernes begrænsning af [sælgers] ansvar for mangler *findes ikke at være af en sådan beskaffenhed, at begrænsningen på den anførte baggrund har fordret yderligere tydeliggørelse over for [køber]*. Der er herefter ikke grundlag for at tilsidesætte [sælgers] leveringsbetingelser som værende ikke vedtaget".¹²⁷ Sælger havde trykt de pågældende betingelser på et selvstændigt stykke papir. Af dommens præmisser kan udledes, at en ansvarsfraskrivelse kan have et indhold, som tilsiger en yderligere fremhævelse i forbindelse med udleveringen af betingelserne, om end det ikke var tilfældet i den pågældende sag. Fremhævelsen kan for eksempel ske ved, at klausulen markeres med en særlig skrifttype, hvilket må formodes at rette købers opmærksom herimod. Ligeledes kan det ske

¹²⁵ Min fremhævelse.

¹²⁶ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 271, Andersen, Lennart Lyng og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemmand*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 79 og 83, og Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020, s. 467.

¹²⁷ Min fremhævelse.

ved, at sælger i henvisningen til sine betingelser gengiver den pågældende ansvarsfraskrivelse, som det var tilfældet i U 1979.416 V, omtalt i afsnit 7.1.3.

Der var heller ikke sket nogen fremhævelse i U 1951.782 H, hvor Højesteret fandt, at en speditør ikke kunne påberåbe sig NSAB's ansvarsbegrænsning. Der var på speditørens brevpapir og andre tryksager som en fodnote anført, at NSAB gjaldt for ekspedition og tilbud. Speditøren gjorde gældende, at betingelserne var bragt til almindelig kundskab ved offentliggørelse i Statstidende samt i dagblade og fagtidsskrifter. Om ansvarsbegrænsningen udtalte Sø- og Handelsretten, at "... en så indgribende bestemmelse som den omhandlede regel om speditørens ansvar [bør ikke] finde anvendelse, med mindre vedkommende klient kendte den, eller der i alt fald fra speditørens side var truffet så effektive foranstaltninger for at bringe netop den til almindelig kundskab, at vedkommende burde kende den, *hvilket ikke kan anses at være sket blot ved den af sagsøgte påberåbte offentliggørelse i Statstidende m. v. og heller ikke ved den fornævnte fodnote på speditørens tryksager*, hvori der alene tales om ekspeditioner og tilbud".¹²⁸ Højesteret stadfæstede afgørelsen af de af Sø- og Handelsretten anførte grunde.¹²⁹ Også i U 1986.654 H, omtalt i afsnit 7.1.1.2. og 7.1.2, lagde Sø- og Handelsretten vægt på den manglende fremhævelse af en ansvarsfraskrivelse på en ordrebekræftelse, og ikke på at klausulen ikke var forelagt køber forud for aftaleindgåelsen. Således udtalte Sø- og Handelsretten, at betingelserne "... har efter det foreliggende ikke i øvrigt været fremdraget, heller ikke ved en henvisning på ordrebekræftelsens forside".

At der er tale om en ansvarsfraskrivelse, som fremgår af standardvilkår i den pågældende branche, kan ikke uden videre medføre, at domstolene ikke inddrager, om en byrdefuld ansvarsfraskrivelse er fremhævet af sælger. Dette kan udledes af i FED 2017.3 V, omtalt i afsnit 7.1.2. og 7.1.3. Selvom betingelserne ifølge byretten som udgangspunkt måtte anses som vedtaget, fremgår det af præmisserne, at "[d]a [sælger] alene har henvist til de almindelige betingelser i sine ordrebekræftelser *uden særlig fremhævelse eller fremsendelse af indholdet af betingelserne*, må retten derfor nå frem til, at artikel 38 ikke kan anses for vedtaget mellem parterne".¹³⁰ Det kan ikke klart udledes af hverken byrettens eller landsrettens begrundelse, om det er et krav, at sælger over for køber fremhæver en vidtgående ansvarsfraskrivelles klausul, såfremt betingelserne udleveres. Byretten synes dog at lægge en enten/eller-betragtning til grund, således betingelserne enten skal

¹²⁸ Min fremhævelse.

¹²⁹ Afgørelsen strider med det i afsnit 7.1.3. konstaterede om agreed documents, som kan udledes af ny retspraksis.

¹³⁰ Min fremhævelse.

fremsendes, eller ansvarsfraskrivelsen skal fremhæves, når der henvises til betingelserne.¹³¹ Var blot en af disse ting blevet gjort, må det antages, at vilkåret var anset for vedtaget. Landsretten synes derimod at lægge en helhedsbetragtning til grund: ”[Sælger] havde ikke fremhævet ansvarsfraskrivelsen overfor [køber]. [Sælger] havde i sine ordrebekræftelser blot generelt henvist til Orgalime S 2000 som leveringsbetingelser. Landsretten lægger endvidere til grund, at leveringsbetingelserne ikke blev fremsendt til [køber], men at de kunne købes hos organisationen Orgalime, og at betingelserne ikke findes i en dansk oversættelse”. Det er således uvist, om landsretten havde fundet artikel 38 vedtaget, såfremt leveringsbetingelserne blot var blevet fremsendt til køberen, eventuelt i en dansk oversættelse, eller om der havde været stillet krav om fremhævelse af klausulen. En eventuel fremhævelse ville dog utvivlsomt blive tillagt vægt, idet der var tale om en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse, der som nævnt i almindelighed anses for at være byrdefuld.

7.1.5. Parternes indbyrdes styrkeforhold

Af retspraksis kan tillige udledes, at det indgår som et moment i vedtagelsesvurderingen, hvem der er aftalepart, idet der lægges vægt på det indbyrdes styrkeforhold. I flere af de til afhandlingen udvalgte afgørelser anvendes parternes position som erhvervsdrivende således som et argument for, at ansvarsfraskrivelsen er vedtaget. I U 1980.96 H, omtalt i afsnit 7.1.3., udtalte Sø- og Handelsretten, at ”køber som en større eksportforretning anses som værende bundet af [den omtvistede ansvarsbegrænsning]”. Også i FED 2020.40 SH anførte Sø- og Handelsretten, at ”... uanset at punkt 9.3. ikke har været særskilt forhandlet, eller har været særligt fremhævet inden aftalens indgåelse, [er] ansvarsfraskrivelsen i punkt 9.3. [...] vedtaget som en del af lejevilkårene *mellem de to professionelle parter*”.¹³² Momentet blev ligeledes tillagt vægt i sag BS-38925/2021-VLR, hvor sælger leverede mangelfuld CO2 til et bryghus, der anvendte denne CO2 til produktion af øl. Byretten udtalte, at ”[a]ftalen er indgået *mellem erhvervsdrivende, og retten finder herefter, at salgs- og leveringsbetingelserne, herunder bestemmelsen om, at et erstatningskrav ikke kan overstige prisen for det leverede, er vedtaget, også selvom vilkåret ikke var særligt fremhævet*”.¹³³ Heraf kan modsætningsvist udledes, at byretten ikke havde fundet ansvarsfraskrivelsen anvendelig, såfremt der havde været tale om et forbrugerkøb.¹³⁴

¹³¹ Som gjort i U 1979.416 V, omtalt i afsnit 7.1.3.

¹³² Min fremhævelse.

¹³³ Min fremhævelse.

¹³⁴ Det findes ikke relevant at gå nærmere ind i vedtagelsesreglerne for så vidt angår forbrugere, idet ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar vil være ugyldige i en sådan relation, hvorved domstolene ikke vil foretage en vedtagelsesvurdering heraf. Dette vil blive gennemgået i afsnit 7.3.2.3.

7.1.6. Sproget

Det ses endvidere at blive tillagt vægt, hvorvidt betingelserne er affattet på købers sprog. Dette kan udledes af blandt andet FED 2000.1243 Ø, omtalt i 7.1.2. og 7.1.4., hvor det indgik i landsrettens begrundelse, at betingelserne var affattet på købers sprog. Ligeledes indgik det i landsrettens begrundelse i FED 2017.3 V, omtalt i afsnit 7.1.2., 7.1.3. og 7.1.4., at Orgalime S 2000 ikke fandtes i en dansk oversættelse.

Det synes dog ikke at være af væsentlig betydning. I U 1995.856/2 H, omtalt i afsnit 7.1.3., fandtes NSAB 85 således også vedtaget for så vidt angår den schweiziske virksomhed. Dette skyldes, at virksomheden løbende havde modtaget skrivelser affattet på engelsk, der ligeledes var påtrykt en engelsk fodnote, hvoraf fremgik, at alle opgaver blev udført under Nordisk Speditørforbunds Almindelige Bestemmelser. Det indgik således i domstolens begrundelse, at virksomheden var gjort bekendt med de gældende betingelser på et sprog, som var forståeligt. Derimod havde det ikke væsentlig betydning, at indholdet heraf ikke var fremsendt på et for køber forståeligt sprog.

7.1.7. Individuelt forhandlet

Det indgår ligeledes i domstolens vurdering, om der er tale om en mellem parterne forhandlet aftale, og om det kan lægges til grund, at ansvarsfraskrivelse er blevet drøftet i denne forbindelse. Dette vil tyde på, at kontraktparterne har taget stilling til, hvilke vilkår der skal indgå, og hvilke der skal udlades. Er vilkårene derimod ikke blevet drøftet parterne imellem, vil dette tale imod, at ansvarsfraskrivelsen er vedtaget. Dette kan udledes af U 1986.654 H, omtalt i afsnit 7.1.1.2., 7.1.2 og 7.1.4., hvor Højesteret udtalte, at under de foreliggende omstændigheder "... findes [sælger] ikke til friholdelse for erstatningsansvar at kunne påberåbe sig den på bagsiden af ordrebekræftelsen aftrykte garanti- og ansvarsfraskrivelse, *som i øvrigt efter det oplyste ikke har været omtalt under salgsforhandlingerne [...]*".¹³⁵ Også i FED 2017.3 V, omtalt i afsnit 7.1.2., 7.1.3., 7.1.4 og 7.1.6., udtalte landsretten, at "[e]fter bevisførelsen lægger landsretten til grund, at leveringsbetingelserne ikke havde været genstand for drøftelse mellem parterne". Såfremt der i forbindelse med en individuelt forhandlet aftale er udarbejdet et dokument, kan standardvilkår som ikke er en del heraf, som udgangspunkt ikke anses for vedtaget. En kontraktpart kan således ikke påberåbe sig sine

¹³⁵ Min fremhævelse.

standardvilkår, hvis disse ikke fremgår af dokumentet, eller hvis der ikke er henvist til dem i dokumentet. Det må i et sådant tilfælde antages, at aftaledokumentet er udtømmende.¹³⁶

Momentet kan ligeledes udledes af i FED 2023.20 SH, omtalt i afsnit 7.1.1.1., hvor retten lagde væsentlig vægt på, at den pågældende kontrakt havde været forhandlet, hvorved aftaleparterne aktivt havde taget stilling til indholdet heraf. Sagsøger var altså ikke blot blevet påduttet den pågældende ansvarsbegrænsning. I denne forbindelse lagde retten til grund, at ”... *parterne havde aftalt at fravige andre dele af DMF's almindelige betingelser* således, at den standardmæssige ansvarsbegrænsning heri på 2 mio. kr. skulle gælde pr. flyttelæs i stedet for pr. flytteopgave [...] Retten finder imidlertid ikke grundlag for at fastslå, at parterne tillige aftalte at fravige ansvarsbegrænsningen på 50.000 kr. pr. kolli i DMF's almindelige betingelse”.¹³⁷ På baggrund af denne forhandling og ændring af betingelserne kunne det ikke tiltrædes, at ansvarsbegrænsningen på 50.000 kr. pr. kolli ikke var vedtaget. Af dette må det kunne konstateres, at hvis en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar fortsat fremgår af kontrakten, må dette have stået begge parter klart, og køber må således antages aktivt at have accepteret det.

7.1.8. Ansvarsfraskrivelsens form

Til trods for at domstolene sjældent udtaler sig om ansvarsfraskrivelsens form, så må det antages, at det indgår i domstolenes vurdering, hvorvidt der er tale om en ansvarsfraskrivelse eller en ansvarsbegrænsning.¹³⁸ De nedenstående afsnit inddeler de allerede gennemgåede domme efter deres form i kvalitative ansvarsbegrænsninger, kvantitative ansvarsbegrænsninger og ansvarsfraskrivelser. Dette gøres med henblik på at danne et overblik over, hvordan klausulens form indgår i domstolenes vurdering.

7.1.8.1. Kvalitative ansvarsbegrænsninger

Det følger af teorien, at der ikke stilles særlige krav til vedtagelsen af vilkår med et sædvanligt indhold.¹³⁹ Et eksempel på et sædvanligt vilkår er en kvalitativ ansvarsbegrænsning, der fraskriver

¹³⁶ Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019, s. 371.

¹³⁷ Min fremhævelse.

¹³⁸ Ulfbeck er af samme opfattelse, men argumenterer ikke herfor (Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 272). Madsen er af den opfattelse, at det ikke kan udelukkes, at klausulens form inddrages i vurderingen (Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.134).

¹³⁹ Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020, s. 467, Lett, Georg og Macholm, Niels, *Produktansvaret i praksis – erstatning og forsikring*, Forsikringshøjskolens Forlag, 2002, s. 72, og

ansvaret for driftstab, avancetab eller andet indirekte tab.¹⁴⁰ At der ikke stilles særlige vedtagelseskrav, er begrundet i, at indirekte tab let bør kunne afskæres ved aftale, idet skadelidte er nærmest til at overskue konsekvenserne.¹⁴¹ Dette argument er anvendeligt, uanset hvilket ansvar tabet udspringer af. At der ikke stilles strenge vedtagelseskrav for så vidt angår kvalitative ansvarsbegrænsninger, må derfor antages også at være tilfældet, når begrænsningen relaterer sig til produktansvar. Det kan dog ikke bekræftes med hjemmel i retspraksis, da det i U 2006.2052 H, omtalt i afsnit 5.2.2., var ubestridt, hvorvidt den kvalitative ansvarsbegrænsning var vedtaget. Uanset sædvanligheden, vil sådanne klausuler kun blive anset som en del af aftalen, såfremt køber er givet effektiv information om deres anvendelse.¹⁴² Denne information gives ved at udlevere sælgers salgs- og leveringsbetingelser til køber. Dette kan udledes af U 2006.87 H, hvor en ansvarsbegrænsning, hvorefter en sælger ikke kunne gøres ansvarlig for ”direkte eller indirekte skader eller tab, herunder driftstab, avancetab, tidstab, o.l.”, ansås for vedtaget, da den fremgik af de udleverede leveringsbetingelser. Munk-Hansen antager, at det ligeledes havde væsentlig betydning for, at ansvarsbegrænsningen i FED 2000.1243 Ø ansås for vedtaget, at sagsøgers krav alene angik indirekte tab.¹⁴³ Retten udtalte dog ikke noget herom.

Det bemærkes, at betingelserne i de nævnte sager var individuelt udarbejdet af sælgeren. De udgjorde således ikke standardvilkår inden for den pågældende branche, som køber måtte antages at være bekendt med. I U 2008.982 H var der dog tale om en kvalitativ ansvarsbegrænsning, som fremgik af et agreed document (ABT93). I den indgåede kontrakt var der som nævnt blot henvist til en anden kontrakt, der henviste til et tilbud, som henviste til salgs- og leveringsbetingelser, der endeligt henviste til ABT93. Som nævnt ansås klausulen for vedtaget. Vedtagelsestærsklen var således særligt lav for denne ansvarsbegrænsning.

Iversen, Torsten, *Produktansvar og ansvarsbegrænsningen i ABT 93 (og AB 92) paragraf 35, stk. 2, vedrørende direkte tab*, Juristen 2008, årgang 90, nr. 6, s. 188.

¹⁴⁰ Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020, s. 467, Lett, Georg og Macholm, Niels, *Produktansvaret i praksis – erstatning og forsikring*, Forsikringshøjskolens Forlag, 2002, s. 72, og Iversen, Torsten, *Produktansvar og ansvarsbegrænsningen i ABT 93 (og AB 92) paragraf 35, stk. 2, vedrørende direkte tab*, Juristen 2008, årgang 90, nr. 6, s. 188.

¹⁴¹ Munk-Hansen, Carsten, *Ansvarsbegrænsning i rådgivningsaftaler*, UfR 2011B.27.

¹⁴² Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019, s. 371.

¹⁴³ Munk-Hansen, Carsten, *Ansvarsbegrænsning i rådgivningsaftaler*, UfR 2011B.27.

7.1.8.2. *Kvantitative ansvarsbegrænsninger*

Køber skal ligeledes effektivt informeres om kvantitative ansvarsbegrænsninger.¹⁴⁴ Der synes heller ikke at blive stillet særlige krav til denne information. U 2006.87 H vedrørte foruden en kvalitativ begrænsning ligeledes en kvantitativ ansvarsbegrænsning, hvorefter erstatningen var begrænset til fakturaprisen. Det samme var tilfældet i sag BS-38925/2021-VLR. Klausulerne fandtes vedtaget, idet betingelserne var udleveret til køber. U 1979.416 V, U 1984.591 SH, og FED 2023.20 SH angik også kvantitative ansvarsbegrænsninger, der dog begrænsede en eventuel erstatning til et bestemt beløb. De kvantitative ansvarsbegrænsninger ansås alle for vedtaget. Den kvantitative ansvarsbegrænsning i NSAB ansås ikke for vedtaget i hverken U 1951.782 H og U 1980.96 H, idet klausulen ikke var særligt fremhævet. Afgørelserne synes dog modsvaret med U 1995.856/2 H, som omtalt ovenfor i afsnit 7.1.3., således en ansvarsbegrænsning, som følger af agreed documents, ikke længere skal fremhæves.¹⁴⁵ Der skal således heller ikke meget til, før en køber anses for effektivt at være blevet informeret om en kvantitativ ansvarsbegrænsning.

I U 1993.851 SH og U 2000.2186 SH ansås de kvantitative begrænsninger dog ikke for vedtaget. De to domme har dog det til fælles, at vilkårene vedrørende ansvarsklausulerne først blev gjort gældende efter aftaleindgåelsen, samt havde de to kontraktparter ikke tidligere handlet sammen. Køberne havde derved ikke opnået den fornødne kendskab til klausulerne forud for aftaleindgåelsen.

7.1.8.3. *Ansvarsfraskrivelser*

Hvornår en køber er effektivt informeret om en total ansvarsfraskrivelse, er derimod mere tvivlsomt. I U 1986.654 H kunne en ansvarsfraskrivelse således ikke gøres gældende. Dette var til trods for, at der på bagsiden af ordrebekræftelsen som overskrift var anført ”Almindelige leverings- og betalingsbetingelser”, og derefter var der fremført forskellige betingelser, herunder ansvarsfraskrivelsen. Det fremgår ikke klart af Højesterets afgørelse, hvorvidt afgørelsen var begrundet i vedtagelseslæren, fortolkningslæren eller ugyldighedslæren.¹⁴⁶ Der kan derfor ikke udledes noget sikkert om, hvorvidt ansvarsfraskrivelsens form blev tillagt vægt i dommernes vedtagelsesvurdering. Sø- og Handelsretten begrundede dog utvivlsomt tilsidesættelsen i

¹⁴⁴ Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019, s. 371.

¹⁴⁵ For samme opfattelse, se Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019, s. 371.

¹⁴⁶ Som også er gjort gældende af Andersen, Lennart Lynge og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemmand*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 230.

vedtagelseslæren, da der ikke var henvist til betingelserne på ordrebekræftelsens forside, og køber var dermed ikke gjort tilstrækkeligt opmærksom herpå. I FED 2020.40 SH ansås en ansvarsfraskrivelse derimod for vedtaget i et lejeforhold, da det fandtes bevist, at lejevilkårene var udleveret til lejerer, og at lejerer var gjort opmærksom herpå, da en af lejerens ansatte havde underskrevet på hver side af vilkårene.¹⁴⁷

Højesteret lagde i ovenfor nævnte U 1986.654 H blandt andet vægt på, at køber ikke fra tidligere samhandel var gjort bekendt med betingelserne. Dette var dog tilfældet i FED 2000.1243 Ø, der ligeledes vedrørte en ansvarsfraskrivelse, som blev anset for vedtaget med baggrund i parternes tidligere samhandelsforhold. Også i FED 2004.1693 V ansås den produktansvarsretlige ansvarsfraskrivelse for vedtaget på grund af samhandelsforholdet. I begge sager var betingelserne udleveret, men ligesom i U 1986.654 H fremgik betingelserne i FED 2004.1693 V af bagsiden af følgesedlen. Landsretten tillagde det dog ikke afgørende vægt, at forsiden ikke henviste til disse.

I FED 2017.3 V fandtes en ifølge landsretten ”vidtrækkende ansvarsfraskrivelse” dog ikke vedtaget. Retten lagde vægt på, at leveringsbetingelserne ikke blev fremsendt til køber. I teorien er det antaget, at afgørelsen er en skærpelse af hidtidig praksis, idet Orgalime S 2000 udgør globalt anerkendt og anvendte standardvilkår, og af mange betragtes som et agreed document.¹⁴⁸ Om agreed documents kan det af afsnit 7.1.8.1. og 7.1.8.2. udledes, at det i tilfælde af ansvarsbegrænsninger vil være tilstrækkeligt at henvise til disse, hvorefter køber selv må fremfinde indholdet. Det er foruden samhandelsforholdet dette grundlag, der leder til antagelsen om, at afgørelsen skærpede vedtagelseskravene. Det må dog igen understreges, at Orgalime S 2000 *ikke* udgør et reelt agreed document. Alligevel kan det af FED 2017.3 V udledes, at hvis tvisten angik en anden bestemmelse i Orgalime S 2000 (herunder artikel 37, der begrænser sælgers mangelsansvar til afhjælpning), ville denne artikel være blevet anset for vedtaget, fordi betingelserne netop udgør standardvilkår i branchen. På den måde nyder betingelserne som udgangspunkt status af et agreed document. Af den grund må det antages, at det har indgået med afgørende vægt, at artikel 38 udgør en total ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar, og derfor må anses som værende særlig byrdefuld.

¹⁴⁷ Stadfæstet ved Østre Landsret den 2. marts 2022.

¹⁴⁸ Rostock-Jensen, Jens, m.fl., *Produktansvarsloven med kommentarer*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2024, s. 108, og Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.146.

Af ovenstående kan udledes, at uanset ansvarsfraskrivelsens form, er det som udgangspunkt et krav, at betingelserne indeholdende klausulen udleveres, således køber effektivt informeres om indholdet. Der synes dog ikke at blive stillet strenge krav til denne information, når der "blot" er tale om en ansvarsbegrænsning. Er der derimod tale om en ansvarsfraskrivelse, kan det udledes, at det vil blive tillagt stor vægt, om sælger har foretaget yderligere tiltag for at sikre, at køber er tilstrækkeligt informeret om klausulen.

7.1.9. Delkonklusion

I ovenstående afsnit er det undersøgt, hvilke momenter, der indgår i domstolenes vurdering af, om en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar anses for vedtaget. Det kan konstateres, at det først og fremmest indgår som et moment, hvornår ansvarsfraskrivelsen præsenteres. Som udgangspunkt er det en betingelse, at klausulen fremgår af sælgers fremsendte tilbud. Er der tale om en individuelt forhandlet aftale, skal ansvarsfraskrivelsen være præsenteret for køber før aftaleindgåelsen.

Det er dog ikke en betingelse, at ansvarsfraskrivelsen er præsenteret før aftaleindgåelsen, hvis det må antages, at køber har (eller burde have) opnået viden om ansvarsfraskrivelsen på anden måde. I denne henseende vil det blive tillagt vægt, såfremt der foreligger en løbende samhandel mellem sælger og køber. Endvidere vil det blive tillagt vægt, såfremt ansvarsfraskrivelsesklausulen fremgår af standardvilkår i den pågældende branche.

Det vil også indgå i vurderingen, hvorvidt ansvarsfraskrivelsen er særlig byrdefuld og i så fald fremhævet for køber, ligesom det vil indgå, om betingelserne er fremsendt, og i så fald på hvilket sprog. Endvidere indgår det i domstolenes vurdering, hvorvidt der er tale om professionelle parter eller ej, ligesom det indgår, om kontrakten er individuelt forhandlet eller ej. Også ansvarsfraskrivelsens form indgår i domstolenes vurdering, idet formen har betydning for klausulens byrdefuldhed. Der stilles således strengere vedtagelseskrav, såfremt der er tale om en ansvarsfraskrivelse, end hvis klausulen udgør en kvalitativ eller kvantitativ ansvarsbegrænsning.

7.2. Momenter, der indgår i vurderingen af, hvordan en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse fortolkes

Ved fortolkning af en kontrakt forsøges at opnå en forståelse for dens indhold og dermed kontraktparternes retsstilling. Hvilken betydning kontrakten har, beror først og fremmest på indholdet heraf, samt hvad parterne hver især har givet udtryk for. Dernæst beror kontraktens betydning på en udfyldning af de spørgsmål, som parterne ikke har taget stilling til. Dette gøres med baggrund i almindelige retsregler.¹⁴⁹

Fortolkningslæren spiller den største rolle i vurderingen af, hvilke retsvirkninger, der skal tillægges en ansvarsfraskrivelse.¹⁵⁰ Fortolkningen udgør ifølge teorien andet led i domstolenes vurdering af, om ansvarsfraskrivelsen har den virkning, som sælger ønsker. Er det konstateret, at klausulen er vedtaget, skal dens indhold fastslås, herunder om den kan gøres gældende, hvis der foreligger produktansvar. Nedenfor gennemgås de momenter, som domstolene inddrager, når det skal vurderes, hvordan en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar skal fortolkes.

7.2.1. Parternes forståelse

Målet med aftalefortolkning er, at kontrakten får den virkning, som begge parter har ønsket, da de indgik aftalen. Udgangspunktet for fortolkningen af en ansvarsfraskrivelse er således kontraktparternes fælles opfattelse af klausulen ved aftaleindgåelsen.¹⁵¹

Derved har det betydning, om begge parter ved aftaleindgåelsen har forventet, at ansvarsfraskrivelsen kan påberåbes i tilfælde af, at der foreligger produktansvar. Kan dette konstateres, vil denne opfattelse blive lagt til grund uanset kontraktens ordlyd.¹⁵² Eftersom spørgsmålet om klausulens indhold oftest først stilles senere, er det dog svært at føre bevis for, hvilket indhold kontraktparterne hver især tidligere har tillagt ansvarsfraskrivelsen. En part, der senere gør et produktansvarskrav gældende, vil næppe fortælle, at dennes forståelse ved aftaleindgåelsen var, at klausulen ville afskrive det pågældende krav. Er det tvivlsomt, hvad der har været parternes fælles opfattelse, fører denne tvivl

¹⁴⁹ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 222.

¹⁵⁰ Dahl, Børge, *Produktansvar*, Juristforbundets Forlag, 1973, s. 467.

¹⁵¹ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 226.

¹⁵² Andersen, Lennart Lyng og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemmand*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 366.

enten til, at domstolene opgiver at finde en fælles opfattelse, eller at tvivlen overvindes ved hjælp af bevisregler.¹⁵³

Af retspraksis kan det i overensstemmelse hermed udledes, at domstolene vurderer, hvilken forståelse køber menes med rette at kunne have lagt til grund på baggrund af kontraktens indhold. Domstolene vil ved en fortolkning af en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse vurdere, om en kontraktpart har haft føje til at antage, at klausulen vedrører eller ikke vedrører produktansvar. Dette kan udledes af U 1982.398 H, hvor flertallet i Højesteret udtalte, at "[sagsøgeren] findes *efter standardvilkårenes indhold ikke at [have] haft føje til at antage*, at ansvarsbegrænsningen alene vedrørte søtransporten".¹⁵⁴ Sagen omhandlede, hvorvidt sagsøgeren i forbindelse med beskadigelse af nogle generatorer, kunne kræve sit fulde tab erstattet af sagsøgte, der havde forestået transporten heraf. Det antages, at det var afgørende for flertallets fortolkning, at det klart fremgik af selve konnossementet, at det vedrørte en kombineret sø- og landevejstransport. Desuden fremgik det af standardbetingelserne, at sagsøgte havde påtaget sig et fragtføreransvar vedrørende hele transporten og dermed ikke alene søtransporten. Af den grund fremstod det ikke sandsynligt, at sagsøgeren ved aftaleindgåelsen havde haft den forståelse, at der ikke gjaldt de samme regler for hele transporten. Flertallet foretog således en vurdering af, hvad sagsøgte havde ment med ansvarsbegrænsningen, og hvad den nærmestliggende forståelse af klausulen var. På denne baggrund kom de frem til, hvordan ansvarsbegrænsningen måtte være opfattet af sagsøger forud for kravets opståen. Fortolkningsvirksomheden tog altså afsæt i ordlyden og ved hjælp af denne samt de konkrete omstændigheder, fandt domstolene frem til, hvad der måtte formodes at være sagsøgers opfattelse ved aftaleindgåelsen.

7.2.2. Kontraktens ordlyd og sammenhæng

Kan der derimod ikke udledes noget om parternes oprindelige opfattelse, og er der ikke enighed om betydningen af klausulen, må domstolene blot falde tilbage på en almindelig forståelse af ansvarsfraskrivelsen. I så fald indgår den rent sproglige forståelse af teksten som et afgørende moment i domstolenes vurdering af, hvordan den pågældende klausul skal fortolkes.¹⁵⁵ Domstolene foretager

¹⁵³ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 226.

¹⁵⁴ Min fremhævelse.

¹⁵⁵ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 226.

i den henseende en ordlydsfortolkning. Her vil det afgørende ofte være den almene opfattelse af de anvendte formuleringer ved en dommers umiddelbare gennemlæsning af kontrakten.¹⁵⁶

I den ovenfor i afsnit 7.2.1. nævnte U 1982.398 H, foretog Sø- og Handelsretten i modsætning til Højesteret en ren ordlydsfortolkning. Flertallet havde lagt til grund, at "... standardbetingelserne, der er affattet af sagsøgte, såvel *efter deres sproglige udformning* som efter deres indhold [...] tager sigte alene på søtransport".¹⁵⁷ I U 1999.1161 H udtalte Højesteret, at "[k]lausulen må *efter ordlyden forstås således*, at indstævnte fra godsets modtagelse er berettiget til fragt uden hensyn til, hvad der måtte ske med lasten".¹⁵⁸

Derved vil det indgå som et moment, om produktansvar må opfattes som værende omfattet af ansvarsfraskrivelsen på baggrund af dennes ordlyd. I FED 2004.1693 V, omtalt i afsnit 7.1.2. og 7.1.8.3., lagde landsretten således til grund, at "[s]elv om ordet produktansvar ikke er anvendt i punkt 6 i salgsbetingelserne, er denne form for ansvar alligevel omfattet af bestemmelsen, idet den direkte angiver, at køberen ikke kan gøre erstatningsansvar gældende". Herved blev lagt til grund, at den almene forståelse af begrebet "erstatningsansvar" er, at produktansvar blandt andet er omfattet heraf. Også i FED 2020.240 V tog landsretten stilling til, hvad den almene forståelse af "almindeligt culpaansvar" er. I sagen havde sælger solgt defekt foder til minkavlere, hvorefter flere af minkavlernes mink blev syge. Sælgeren havde i sine salgs- og leveringsbetingelser fraskrevet sig ansvaret for sygdomsudbrud i blandt andet købers besætninger med undtagelse for almindeligt culpaansvar. Landsretten fandt, at dette ikke indebar en ansvarsfraskrivelse for ansvar efter det i retspraksis udviklede produktansvar, idet dette ansvar netop beror på en culpanorm.

Ved fortolkningen af ansvarsfraskrivelsens ordlyd, skal domstolene tage afsæt i kontrakten i sin helhed. Dette er en konsekvens af, at en ren bogstavfortolkning i nogle tilfælde vil føre til et urimeligt resultat, idet betydningen af ord præges af den sammenhæng, de er anvendt i.¹⁵⁹ Fortolkeren må derved ligeledes have den indholdsmæssige sammenhæng af kontraktens vilkår, opbygning og gennemtænkhed for øje.¹⁶⁰ I FED 2004.1693 V, omtalt lige ovenfor, blev det således lagt til grund, at kontraktens vilkår om, at leverandøren ikke var ansvarlig for følgeskader, alene kunne gøres

¹⁵⁶ Andersen, Lennart Lyng og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 368 f.

¹⁵⁷ Min fremhævelse.

¹⁵⁸ Min fremhævelse.

¹⁵⁹ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 223.

¹⁶⁰ Andersen, Lennart Lyng og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 369.

gældende, såfremt der forelå en mangel. Dette var en konsekvens af, at den pågældende ansvarsbegrænsning fremgik af et afsnit, der indledtes med "... [sælger] er kun ansvarlig for mangler [...]". På denne baggrund lagde landsretten til grund, at klausulen alene kunne påberåbes i tilfælde af mangler.

Der synes ikke at være taget afsæt i hele kontrakten i TBB 2007.548. I forbindelse med opførelsen af en superarena indgik en bygherre en entreprisekontrakt med en entreprenør. Mellem bygherren og entreprenøren var AB92 vedtaget. Det følger af AB92 § 35, stk. 2, at entreprenøren ikke hæfter for driftstab, avancetab eller andet indirekte tab. Ifølge voldgiftsretten omfattede denne ansvarsbegrænsning såvel mangelsansvar som produktansvar. Denne fortolkning blev underkendt af Højesteret i dommen U 2008.982 H, omtalt i afsnit 7.1.3. og 7.1.8.1., hvor ABT93 fandtes vedtaget mellem parterne. I forbindelse med monteringen af sprængpladerne opstod der brand i kraftvarmeværket som følge af en professionel fejl. For Højesteret bestred entreprenøren ikke at være erstatningsansvarlig, men bestred blandt andet at skulle dække varmeværkets driftstab som følge af branden. Dette var begrundet i, at det ligeledes følger af ABT93, § 35, stk. 2, at entreprenøren ikke hæfter for blandt andet driftstab. Entreprenøren gjorde gældende, at selskabet "... gyldigt og med bindende virkning for varmeværket har fraskrevet sig ansvaret for driftstab, avancetab og andet indirekte tab, jf. selskabets generelle salgs- og leveringsbetingelser for kraftvarmeanlæg nr. 1/96 punkt 14 og Almindelige betingelser for totalentreprise (ABT93) § 35, stk. 2". Højesteret lagde til grund, at der var tale om et produktansvar. Da ABT93 § 35, stk. 1, angår tab, som følge af mangler ved arbejdet, fandt Højesteret, at bestemmelsens stk. 2, om, at entreprenøren ikke hæfter for driftstab mv., ikke kan påberåbes i produktansvarstilfælde. Det samme gjorde sig gældende for ansvarsfraskrivelsen for driftstab mv. i de generelle salgs- og leveringsbetingelser, formentlig fordi det ikke fremgik direkte af denne klausuls ordlyd, at den fandt anvendelse på produktansvar.¹⁶¹ Højesteret så således på ABT93 i sin helhed for at vurdere, hvad ansvarsfraskrivelsen i vilkårene indebar.¹⁶² Til trods for at der var tale om et spørgsmål om fortolkningen af et agreed document, vil

¹⁶¹ Om kontraktens klarhed, se afsnit 7.2.3.

¹⁶² Afgørelsen gjorde således op med usikkerheden vedrørende betydningen af ABT93 § 35, stk. 2, samt AB92, § 35, stk. 2, der har samme indhold. Dette medførte en ny bestemmelse i forbindelse med indførelsen af AB18 og ABT18. Det fremgår således af AB18 § 54, stk. 2, og ABT18 § 52, stk. 2, at entreprenøren ikke er ansvarlig for "driftstab, avancetab eller andet indirekte tab, som følge af en skade forårsaget af en defekt ved et produkt, der indgår i bygge- og anlægsarbejdet". Bestemmelsen har til formål at sikre, at der gælder samme udelukkelse af ansvar for indirekte tab ved mangelsansvar og produktansvar, jf. Betænkning nr. 1570 af 21. juni 2018 om almindelige betingelser i bygge- og anlægsvirksomhed, s. 166.

fremgangsmåden kunne overføres til enhver fortolkning af kontraktvilkår, således domstolene kigger på vilkårene i sammenhæng med hinanden.

Ordlyden suppleres tillige af parternes forklaringer samt den forudgående korrespondance mellem parterne, og den sædvanlige forståelse af ordlyden vil derfor sjældent stå alene. Dette kan udledes af FED 2023.20 SH, omtalt i afsnit 7.1.1.1, 7.1.7. og 7.1.8.2., hvor retten udtalte, at "... retten [lægger] efter forklaringerne [...] og på baggrund af den forudgående korrespondance mellem parterne *samt ordlyden af samarbejdsaftalens punkt 4.1.* til grund, at parterne aftalte at fravige DMFs almindelige betingelser".¹⁶³ Forklaringerne og den forudgående korrespondance støttede sælgers anbringende om, at parterne aktivt havde taget stilling til ansvarsbegrænsningerne, der fremgik af de almindelige betingelser. Havde dette ikke været tilfældet, kan det ikke udelukkes, at Sø- og Handelsretten var kommet til et andet resultat.

7.2.3. Kontraktens klarhed

Hvorvidt kontraktens ordlyd er klar, vil ligeledes indgå som et moment i fortolkningen. Synes en fortolkning af ordlyden således at være særlig byrdefuld, vil domstolene lægge vægt på, om denne fortolkning klart kan begrundes i klausulens ordlyd. Dette kan udledes af U 1982.398 H, omtalt ovenfor i afsnit 7.2.1. og 7.2.2., hvor landsretten udtalte, at "[d]et må være en forudsætning for anvendelse uden for søtransport af særlige søretlige bestemmelser som Haag-reglerne, der fastsætter langt snævrere grænser for bortfragterens ansvar end tilsvarende bestemmelser på andre transportområder, *at det klart og utvetydigt fremgår af de til brug for transporten udfærdigede dokumenter*, at dette skal være tilfældet [...]".

Det er en velkendt fortolkningsregel, at hvis der opstår uklarheder på baggrund af en aftale, så skal denne fortolkes til fordel for den part, der ikke har formuleret aftalen. En eventuel tvivl om aftalens betydning skal altså fortolkes til skade for den, som har udarbejdet (konciperet) aftalen. Dette er *koncipistreglen*. Reglen er en naturlig følge af, at det er koncipisten som kunne have forhindret den uklarhed, som formuleringen af klausulen har bevirket.¹⁶⁴ Koncipistreglen synes at have særlig betydning i dag, hvor erhvervsdrivende opererer med standardvilkår, som modtageren sjældent har mulighed for at ændre, som også omtalt i afsnit 7.1. I kommercielle aftaler er der ikke samme

¹⁶³ Min fremhævelse.

¹⁶⁴ Andersen, Lennart Lynge og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemmand*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 386.

beskyttelse af modtageren, som der er i forbrugeraftaler, hvor forbrugeren udgør den svage part i relationen med den erhvervsdrivende, som udgør den stærke part. Alligevel ses momentet tillagt vægt ved fortolkningen af ansvarsfraskrivelser i kommercielle aftaler, hvilket vil blive gennemgået nedenfor.¹⁶⁵

Ligeledes anvender domstolene *minimumsreglen* i deres fortolkningsvirksomhed. Denne fortolkningsregel indebærer, at et uklart vilkår i aftalen, som pålægger en af aftaleparterne en særlig forpligtelse, fortolkes til fordel for løftegiver, der derved pålægges den mindst mulige byrde.¹⁶⁶ Dette giver udslag i domstolenes fortolkning på den måde, at en ansvarsfraskrivelse ofte vil blive fortolket på den for køber mest fordelagtige måde, som kan rummes af klausulens ordlyd.

Koncipist- og minimumsreglen anvendes af domstolene i forbindelse med fortolkning af ansvarsfraskrivelser. Det er regler, som ”faldes tilbage på”, når et fornødent resultat ikke kan nås alene gennem det i aftalen udtrykte og parternes forståelse heraf. Rummer ordlyden således en mulighed for forskellige forståelser, skal der tages et retligt valg mellem disse.¹⁶⁷ Derved indgår det i domstolenes vurdering af, hvordan ansvarsfraskrivelsen skal fortolkes, hvorvidt ordlyden heraf har den fornødne klarhed til at have det indhold, som sælger gør gældende, jf. den ovenfor nævnte U 1982.398 H. Er dette ikke tilfældet, fortolkes klausulen ofte til fordel for køber. Dette bevirker, at domstolene anvender en *indskrænkende fortolkning*. Denne fortolkningsmetode giver domstolene mulighed for at bortfortolke sælgers egentlige hensigt med ansvarsfraskrivellesklausulen, såfremt denne findes urimelig.¹⁶⁸

I nedenstående afsnit gennemgås retspraksis, hvor der ses at være lagt vægt på ansvarsfraskrivelserens klarhed samt mangel herpå. Klarheden ses at have betydning for, om domstolene anser ansvarsfraskrivelsen som omfattende produktansvar. Endvidere har klarheden betydning for

¹⁶⁵ Det findes ikke relevant at gå nærmere ind i fortolkningsreglerne for så vidt angår forbrugere, idet ansvarsfraskrivelser vedrørende produktansvar vil være ugyldige i forbrugerforhold, hvilket vil blive gennemgået i afsnit 7.3.2.3.

¹⁶⁶ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 233, og Andersen, Lennart Lyng og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 382.

¹⁶⁷ Andersen, Lennart Lyng og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 355.

¹⁶⁸ Bortfortolkning er en måde, hvorpå domstolene kan bortcensurere sådanne aftalevilkår uden formelt at henvise til aftalelovens § 36, der gennemgås nedenfor i afsnit 7.3.2. (Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020, s. 467.)

domstolenes vurdering af, om ansvarsfraskrivelsen er anvendelig i tilfælde af, at sælger har handlet uagtsomt.

7.2.3.1. *Produktansvar*

Det kan af retspraksis udledes, at det inddrages som et moment, hvorvidt det fremgår direkte af ansvarsfraskrivelsen, at denne omfatter krav i anledning af produktskader. Såfremt det ikke fremgår direkte, kan vilkårets indhold tolkes som værende uklart, og domstolene kan i sådan et tilfælde være tilbøjelige til at lægge til grund, at klausulen ikke omfatter produktansvar, hvilket vil være til købers fordel.

Et eksempel på dette er U 1999.255 H, omtalt i afsnit 5.2.2. Den danske virksomhed påstod frifindelse under henvisning til deres salgs- og leveringsbetingelser, hvoraf fremgik, at alle erstatningskrav er udelukket ”ligegyldigt af hvilken retlig grund”. Landsretten udtalte, at den danske virksomhed som mellemhandler hæftede for producentens ansvar, og i forbindelse hermed blev det bemærket, at ”[mellemhandlerens] salgs- og leveringsbetingelser ikke efter deres ordlyd omfattede produktskader”. Højesteret tiltrådte denne begrundelse og stadfæstede afgørelsen. Det samme var tilfældet i U 2008.982 H, omtalt i afsnit 7.1.3. 7.1.8.1 og 7.2.2., hvor uklarheden ligeledes var afgørende for domstolenes fortolkning. Det fremgik således ikke direkte af ordlyden af ansvarsfraskrivelsen i hverken ABT93 § 35, stk. 2, eller i entreprenørens generelle salgs- og leveringsbetingelser, at disse fandt anvendelse i tilfælde af produktansvar. På baggrund af dette samt placeringen af bestemmelsen, som gennemgået i afsnit 7.2.2., kunne sælger ikke påberåbe sig klausulen i tilfælde af produktansvar.

Umiddelbart leder afgørelserne til den antagelse, at det er en betingelse for, at en ansvarsfraskrivelse antages at omfatte produktansvar, at dette fremgår direkte af ordlyden. Dette er da også lagt til grund i litteraturen.¹⁶⁹ Dette synspunkt kan dog ikke ses i FED 2004.1693 V, gennemgået ovenfor i 7.1.2, 7.1.8.3. og 7.2.2. Her lagde landsretten til grund, at et vilkår, hvorefter køber ikke kunne gøre erstatningsansvar gældende, også omfattede produktansvar. De tre afgørelser synes ikke forenelige. Landsrettens resultat er dog formentligt begrundet i, at ansvarsfraskrivelsen blev bortfortolket med henvisning til sælgers grove uagtsomhed.¹⁷⁰ Det må dog på baggrund af afgørelsen lægges til grund,

¹⁶⁹ Lett, Georg og Macholm, Niels, *Produktansvaret i praksis – erstatning og forsikring*, Forsikringshøjskolens Forlag, 2002, s. 71.

¹⁷⁰ Denne bortfortolkning gennemgås nedenfor i afsnit 7.2.3.3.

at det ikke er en betingelse, at det udtrykkeligt fremgår af ordlyden, at ansvarsfraskrivelsen kan gøres gældende i tilfælde af produktansvar. Det vil dog blive tillagt vægt i fortolkningsvirksomheden.

7.2.3.2. Uagtsomhed

Ansvarsfraskrivelsens klarhed ses tillige i at være tillagt vægt ved vurderingen af, om den er anvendelig i tilfælde af, at sælger har udvist uagtsomhed. Af ældre retspraksis synes således at kunne udledes et synspunkt, hvorefter det udtrykkeligt skal fremgå af ansvarsfraskrivelsen, hvis sælger skal kunne påberåbe sig klausulen i tilfælde af at have udvist uagtsomhed. Et af de tidligste eksempler herpå er U 1929.707 H, hvor en ansvarsbegrænsning ikke kunne påberåbes af en flyttevirksomhed i forbindelse med ødelæggelsen af en marmorbuste. Landsretten udtalte, at flyttevirksomheden havde handlet uagtsomt, og flyttevirksomheden skulle derfor erstatte det af skadelidte forlangte beløb. Derved tiltrådte retten sagsøgers anbringende om, at flyttevirksomhedens ansvarsbegrænsning alene kunne gøres gældende i tilfælde af hændelig skade. Det synes således afgørende, at det ikke fremgik klart af ordlyden, at klausulen fandt anvendelse i tilfælde af uagtsomhed. Højesteret stadfæstede afgørelsen. Også i U 1950.65/2 H lagde ti ud af tolv dommere til grund, at en ansvarsfraskrivelse ikke kunne fritage for ansvar som skyldtes uforsvarlig opbevaring af et deponeret beløb. Således blev det udtalt, at "[i]det det må antages, at depotets bortkomst står i forbindelse med den mangelfulde opbevaring, og idet ansvarsfriklausulen i kvitteringen [...] ikke kan antages at fritage for ansvar under omstændigheder som de her foreliggende, findes indstævnte at måtte være ansvarlig for bortkomsten af det med hjemmel i instruksen deponerede beløb".¹⁷¹ De foreliggende omstændigheder var udtryk for en uagtsom adfærd. Højesteret lagde tilsyneladende vægt på, at det ikke fremgik direkte af klausulen, at den omfattede uagtsomhed. I landsretten var de nået til det modsatte resultat, hvorved der ikke blev taget stilling til, om der forelå simpel uagtsomhed, allerede fordi ansvaret herfor fandtes at være fraskrevet.

Også i FED 2000.153 V havde sælger udvist uagtsomhed, idet han havde foretaget faglige fejl. Landsretten udtalte, at "[sælgers] forretningsbetingelser og almindelige bestemmelser [ikke findes] med den fornødne klarhed at indeholde en fraskrivelse af ansvar for skader, der skyldes faglige fejl fra [sælgers] side".¹⁷² Landsretten lagde herved til grund, at sælger gyldigt kunne fraskrive sig ansvar for sådanne fejl, men at dette ikke var gjort med den fornødne klarhed i det foreliggende tilfælde.

¹⁷¹ Min fremhævelse.

¹⁷² Min fremhævelse.

Som koncipist måtte sælger bære risikoen herfor. Også i U 2008.982 H, ligeledes omtalt i 7.1.3, 7.1.8.2., 7.2.2. og 7.2.3.1., udtalte landsretten, at "[d]e ansvarsbegrænsninger [...] der fremgår af aftalegrundlaget [...] er uden betydning for ansvarsbedømmelsen, *da de ikke kan anses for at omfatte ansvar for beskadigelse som følge af fagmæssigt uforsvarligt arbejde*".¹⁷³ I denne lidt ældre retspraksis synes det således at indgå med stor vægt i domstolenes fortolkning af klausulen, hvorvidt det fremgår direkte heraf, at den er anvendelig i tilfælde af uagtsomhed.

Synspunktet ses dog at være ændret i nyere retspraksis. I sag BS-38925/2021-VLR, omtalt i afsnit 7.1.5. og 7.1.8.2., udtalte landsretten således, at "[køber] ikke har løftet bevisbyrden for, at [sælger] på anden måde har handlet *groft uagtsomt* i forbindelse med leveringen af det mangelfulde batteri".¹⁷⁴ Sælger havde derimod alene handlet simpelt uagtsomt. Af den grund fandt landsretten ikke, at der var grundlag for at tilsidesætte ansvarsbegrænsningen i salgs- og leveringsbetingelserne. Ligeledes blev ansvarsbegrænsningen ikke tilsidesat i FED 2023.20 SH, omtalt i afsnit 7.1.1.1, 7.1.7., 7.1.8.2. og 7.2.2., da det ligeledes blev lagt til grund, at flyttevirksomheden alene havde handlet simpelt uagtsomt. Køber gjorde dog heller ikke i nogle af sagerne gældende, at ansvarsbegrænsningerne skulle tilsidesættes som følge af simpel uagtsomhed. Dette vidner umiddelbart om, at der foreligger konsensus om, at simpel uagtsomhed i dag er omfattet af en ansvarsfraskrivelse, til trods for, at det ikke fremgår direkte af ordlyden. Det er da også i teorien gjort gældende, at et krav om, at det fremgår direkte af klausulens ordlyd, at den finder anvendelse i tilfælde af (simpel) uagtsomhed, ikke vil give meget mening. Dette begrundes i, at et sådant krav vil medføre, at ansvarsfraskrivelsen ellers alene vil kunne gøres gældende i det tilfælde, at der er sket en hændelig skade. En sådan skade vil dog ikke berettige til erstatning, fordi det fornødne ansvarsgrundlag i form af culpa savnes.¹⁷⁵

Dette synes dog ikke at kunne overføres til ansvarsfraskrivelser vedrørende produktansvar, såfremt køber kan bevise, at sælger har handlet culpøst. Momentet er således tillagt vægt i FED 2004.1693 V, omtalt i 7.1.2, 7.1.8.3., 7.2.2. og 7.2.3.1. Af ansvarsfraskrivelsen fremgik det ikke direkte, at denne også gjaldt ansvaret for skader, der blev forvoldt ved uagtsomhed. I forbindelse med fortolkningen udtalte retten, at "[i]det bestemmelsen er udformet ensidigt af [sælger] som et standardvilkår, er der i betragtning af, at vilkåret blot er meddelt [køber] på bagsiden af en følgeseddel, *ikke grundlag for at fortolke bestemmelsen så vidtgående, at den også omfatter et uagtsomt forhold som det*

¹⁷³ Min fremhævelse.

¹⁷⁴ Min fremhævelse.

¹⁷⁵ Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.133.

foreliggende”.¹⁷⁶ Da det af retten blev lagt til grund, at sælger havde handlet uagtsomt, var sælger derved erstatningsansvarlig for købers fulde tab. Således kom det sælger til last, at vilkårene ikke med den fornødne klarhed indeholdt en fraskrivelse af ansvar, der skyldes dennes uagtsomhed. Derfor lægges til grund, at det skal fremgå direkte af en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse, at sælger fraskriver sig ansvaret for uagtsomhed, såfremt køber kan føre tilstrækkeligt bevis for den uagtsomme adfærd.¹⁷⁷ I tilfælde, hvor sælger derimod alene holdes ansvarlig på et præsumptionsgrundlag, kan Madsens synspunkt formentligt tiltrædes, således ansvarsfraskrivelsen vil kunne gøres gældende, uanset det ikke fremgår direkte, at den finder anvendelse i tilfælde af uagtsomhed.¹⁷⁸

7.2.3.3. *Grov uagtsomhed*

Såfremt det af domstolene skal lægges til grund, at ansvarsfraskrivelsen finder anvendelse i tilfælde af, at sælger har handlet groft uagtsomt, skal dette dog utvivlsomt fremgå direkte af ordlyden. Fremgår dette ikke klart, vil domstolene lægge til grund, at dette ikke er tilfældet. Grov uagtsomhed foreligger, når skadevolder har tilsidesat den agtpågivenhed, som selv uagtsomme personer plejer at udvise.¹⁷⁹

Et eksempel på at en sælger ikke kunne påberåbe sig sin ansvarsfraskrivelse på grund af grov uagtsomhed er afgørelsen U 1986.938 SH. I sagen fandtes et EDB-anlæg at lide af fejl og mangler, der skyldtes alvorlige forsømmelser, som måtte tilregnes sælger. Af kontrakten fremgik, at sælgeren fraskrev sig ethvert erstatningsansvar for tab opstået som følge af fejl eller mangler ved de udviklede programmer eller procedurer. Retten udtalte dog, at ”... bestemmelserne i kontrakten om fraskrivelse af ansvar ikke kan antages at omfatte ansvar for fejl og mangler, der skyldes *alvorlige forsømmelser*”.¹⁸⁰ Da der var tale om en alvorlig forsømmelse, fandtes klausulen således uanvendelig. Ligeledes ansås forvarerens fejlagtige udlevering i U 1984.591 SH, omtalt i afsnit 7.1.2. og 7.1.8.2., for at være ”... en *særlig grov fejl*, der medførte, at ansvarsbegrænsningen i NSAB 1976 ikke kunne påberåbes med hensyn til den ved fejlen forvoldte skade”.¹⁸¹ I U 1993.851 H, omtalt i afsnit 7.1.1.2.

¹⁷⁶ Min fremhævelse.

¹⁷⁷ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 273.

¹⁷⁸ Som også anført af Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 272 f.

¹⁷⁹ Møller, Jens, m.fl., *Erstatningsansvarsloven med kommentarer*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 7. udgave, 2020, s. 652.

¹⁸⁰ Min fremhævelse.

¹⁸¹ Min fremhævelse.

og 7.1.8.2., udtalte Højesteret, at møbelopbevaringsvirksomhedens ansatte ved udlevering på baggrund af en forfalsket underskrift, havde "... på *så uforsvarlig måde* fraveget selskabets egen velbegrundede praksis, at [møbelvirksomheden] er afskåret fra at påberåbe sig ansvarsbegrænsning".¹⁸²

De anvendte formuleringer om den udviste adfærd i de netop omtalte domme må alle antages at angå grov uagtsomhed. Således antages "*alvorlige* forsømmelser", "en *særlig* grov fejl" og "*så uforsvarlig måde*" at være et udtryk for, at der ikke blot er handlet skødesløst, men at skødesløsheden er af en sådan grovhed, at der ikke er tale om blot simpel uagtsomhed.¹⁸³ I sådanne tilfælde er det altså som udgangspunkt ikke muligt at påberåbe sig en ansvarsfraskrivelse. Dette synes ligeledes lagt til grund i sag BS-38925/2021-VLR, omtalt i afsnit 7.1.5., 7.1.8. og 7.2.3.2., da landsretten udtalte, at "[s]pørgsmålet er herefter, om ansvarsbegrænsningerne i salgs- og leveringsbetingelser kan tilsidesættes som urimelige eller bortfortolkes som følge af [sælgers] grove uagtsomhed". Således tolker domstolene som udgangspunkt ikke en ansvarsfraskrivelse som anvendelig, såfremt sælger har udvist grov uagtsomhed. Dette er en naturlig følge af, at det er væsentligt nemmere for sælger at undgå, at vedkommende laver en grov fejl end at undgå en simpel fejl.

Udgangspunktet er dog ikke uden undtagelser. Højesteret fastslog således i U 2005.2438 H, at en speditør alene var afskåret fra at påberåbe sig ansvarsbegrænsningen i NSAB 85 i tilfælde af, at han havde handlet forsætligt. Således ville speditøren ikke være afskåret herfra, selvom han havde handlet groft uagtsomt. Dette var en følge af, at det fulgte af dagældende NSAB 85 § 4, stk. 2, at hvis speditøren eller nogen, for hvem denne svarer, har forvoldt tabet *med forsæt*, kan speditøren ikke påberåbe sig ansvarsbegrænsninger i NSAB 85. Modsætningsvist blev det sluttet, at ansvarsbegrænsningen kunne påberåbes, hvis der forelå grov uagtsomhed. Det kan derfor ikke endegyldigt afvises, at domstolene tolker en ansvarsfraskrivelse som værende anvendelig i tilfælde af grov uagtsomhed, såfremt dette indhold kan rummes af klausulens ordlyd.¹⁸⁴

¹⁸² Min fremhævelse.

¹⁸³ Af domshovedet i U 1993.851 H følger ligeledes, at der var tale om en "*særlig uforsvarlig optræden*" optræden (min fremhævelse). Se for samme opfattelse Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 236., og Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.139.

¹⁸⁴ Det bemærkes dog, at ansvarsbegrænsningen i NSAB i dag er ændret, således ansvarsbegrænsningen ikke kan påberåbes, såfremt speditøren selv eller dennes ansatte har udvist grov uagtsomhed, jf. NSAB 2015 § 6, stk. 2.

Den ovenstående retspraksis omhandler ikke produktansvar. De samme betragtninger kan dog overføres hertil. Derved skal det utvivlsomt fremgå direkte af en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar, at denne kan påberåbes i tilfælde af grov uagtsomhed, hvis dette skal lægges til grund i domstolenes fortolkningsvirksomhed.

7.2.4. Individuelt forhandlet

Domstolene ses ligeledes under deres fortolkning at have tillagt det vægt, hvorvidt den pågældende kontrakt har været individuelt forhandlet. Er der tale om en kontrakt, som er udarbejdet efter forudgående forhandling om risikoen, er der ikke det samme grundlag for at fortolke en ansvarsfraskrivelse indskrænkende, som når kontrakten kun er udarbejdet af den ene af aftaleparterne.¹⁸⁵ I dette tilfælde må begge parter antages at være kommet til orde i forhandlingen, og koncipistens formulering må antages at afspejle denne forhandling. En sælgers ansvarsfraskrivelse rokerer i risikofordelingen mellem parterne, og denne risikofordeling er i så fald blevet accepteret af køber, som til gengæld formentligt har modtaget et prisnedslag og/eller en anden fordel. Køber har således taget stilling til, at den øgede risiko er tilstrækkeligt modsvaret, og er det ”værd”. Domstolene bør acceptere dette valg og ikke anvende en indskrænkende fortolkning i denne situation, fordi en for køber ikke-ønskelig og/eller uventet situation indtræder. Dette er endvidere i overensstemmelse med maksimen om, at individuelle vilkår har fortrinsret.¹⁸⁶

Problemstillingen forelå i U 2004.769/2 H, hvor en hussælger ved fastsættelsen af købesummen havde taget hensyn til en i kontraktforholdet vedtaget ansvarsfraskrivelse vedrørende sætningsskader. Køber var bekendt med allerede foreliggende skader, og fandtes derfor at have påtaget sig selv at bære risikoen for nye sætningsskader. Flertallet i Højesteret fandt, modsat by- og landsret, at sælger gyldigt kunne påberåbe sig ansvarsfraskrivelsen i denne henseende. By- og landsretten havde lagt til grund, at de nye skader afveg fra det i skødet og slutsedlen angivne i en sådan grad, at sælger ikke kunne påberåbe sig ansvarsfraskrivelsen for de nye skader. Fem ud af ni højesteretsdommere udtalte, at ansvarsfraskrivelsen måtte forstås sådan, at ”... [køber] i hvert fald som udgangspunkt påtog sig selv at bære risikoen for eventuelle nye eller øgede revnedannelser som følge af sætning”. Dette snævre flertal anså det ikke for godtgjort, at der efter købers overtagelse var opstået skader i et så væsentligt omfang, at sælger ikke kunne påberåbe sig ansvarsfraskrivelsen. Mindretallet nåede til

¹⁸⁵ Se for samme opfattelse Samuelsson, Morten, *Ansvarsfraskrivelse og produktansvar*, Festskrift for FED 2000B.242, samt Andersen, Lennart Lyng og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 373.

¹⁸⁶ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 231.

samme resultat som by- og landsretten. Dissensen i dommen bevidner om, at synspunktet blev sat på spidsen i den pågældende sag. Flertallet lagde dog afgørende vægt på, at der var tale om en aftalt risikofordeling.

Det modsatte var tilfældet i U 2010.3113 H, hvor et vagtselskab ikke kunne påberåbe sig en ansvarsfraskrivelsesklausul, idet selskabet havde tilsidesat en central aftalemæssig forpligtelse. Højesteret udtalte, at ”[ansvarsfraskrivelsen] i abonnementsbetingelserne om selskabets ansvar er et standardvilkår. Efter bestemmelsens ordlyd, der i øvrigt ikke er klar, og kontraktens karakter finder også Højesteret, at vagtselskabet ikke i en situation som den foreliggende, hvor det har tilsidesat en central aftalemæssig forpligtelse, er fritaget for ansvar”.¹⁸⁷ Af det fremhævede kan udledes, at domstolene har inddraget det som et moment, at der var tale om et standardvilkår, og at vilkåret derved ikke var individuelt forhandlet.

Også i produktansvarsretten er momentet tillagt vægt. I FED 2004.1693 V, omtalt i 7.1.2, 7.1.8.3., 7.2.2., 7.2.3.1. og 7.2.3.2., udtalte landsretten således, at ”[i]det bestemmelsen er udformet ensidigt af [leverandøren] som et standardvilkår, er der i betragtning af, at vilkåret blot er meddelt [svineproducenten] på bagsiden af en følgeseddel, ikke grundlag for at fortolke bestemmelsen så vidtgående, at den også omfatter et uagtsomt forhold som det foreliggende”.¹⁸⁸ Den indskrænkende fortolkning i sagen var således en følge af, at vilkårene ikke var individuelt forhandlet.

7.2.5. Delkonklusion

I ovenstående afsnit er det undersøgt, hvilke momenter, der indgår i domstolenes fortolkningsvirksomhed for så vidt angår ansvarsfraskrivelser vedrørende produktansvar. Det kan konstateres, at domstolene først og fremmest inddrager, hvad der må formodes at have været parternes oprindelige opfattelse af den pågældende klausul. Heri inddrages, om den enkelte kontraktpart har haft føje til at antage, at klausulen vedrører eller ikke vedrører produktansvar.

Kan det ikke udledes, hvad der har været parternes opfattelse, eller er opfattelserne ikke overensstemmende, vil domstolene foretage en ordlydsfortolkning. Der vil i den forbindelse blive lagt vægt på, hvad den almene forståelse af den pågældende klausul er. I denne forbindelse ser

¹⁸⁷ Min fremhævelse.

¹⁸⁸ Min fremhævelse.

domstolene på kontrakten i sin helhed. I fortolkningen af ordlyden vil domstolene særligt lægge vægt på klausulens klarhed. Er ansvarsfraskrivelsen uklar, vil dette efter almindelige fortolkningsregler komme sælger til skade, idet klausulen fortolkes til købers fordel. Derved vil domstolene være tilbøjelige til at foretage en indskrænkende fortolkning. Domstolene inddrager i denne henseende, hvorvidt det fremgår direkte af ordlyden, at ansvarsfraskrivelsen omfatter produktansvar, samt om det fremgår af ansvarsfraskrivelsen, at denne kan påberåbes i tilfælde af uagtsomhed. Ligeledes indgår det som et moment, om det fremgår direkte af ordlyden, at klausulen kan påberåbes i tilfælde af, at sælger har udvist uagtsomhed.

Endvidere vil det indgå i domstolene vurdering, hvorvidt ansvarsfraskrivelsen er individuelt forhandlet eller ej. Er der ikke tale om standardvilkår, som er ensidigt udarbejdet af sælger, er der ikke samme grundlag for at fortolke en ansvarsfraskrivelse indskrænkende.

7.3. Momenter, der indgår i vurderingen af, hvorvidt en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse er gyldig

Såfremt det lægges til grund, at ansvarsfraskrivelsen vedrørende produktansvar er vedtaget, og klausulens indhold er fastlagt, skal der som det sidste led tages stilling til, om klausulen skal tilsidesættes som følge af ugyldighed. Dette kan ske på baggrund af, at ansvarsfraskrivelsen er i strid med præceptive lovbestemmelser, eller fordi ansvarsfraskrivelsen findes at være urimelig. Selvom den enkelte som udgangspunkt selv bestemmer, hvem han vil indgå aftale med, om hvad samt hvornår, gælder denne såkaldte *privatautonomi* ikke ubegrænset.¹⁸⁹ Såfremt klausulen findes ugyldig, kan sælger ikke påberåbe sig den i forbindelse med, at køber gør et produktansvarskrav gældende.

I nærværende afsnit redegøres der indledningsvist for situationen, hvor ansvarsfraskrivelsen vil være ugyldig, fordi den er i strid med gældende lovgivning. Efterfølgende gennemgås det under hvilke omstændigheder domstolene synes at være tilbøjelige til at tilsidesætte en ansvarsfraskrivelse på den baggrund, at det vil være urimeligt eller i strid med redelig handle måde at gøre den gældende.

7.3.1. I strid med lovgivning

Det er åbenlyst, at en ansvarsfraskrivelsesklausul ikke er gyldig, hvis klausulen strider med lovgivningen. Eftersom det følger af produktansvarslovens § 12, at loven er ufravigelig, vil en

¹⁸⁹ Iversen, Torsten, *Obligationsret 1. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 6. udgave, 2019, s. 18.

ansvarsfraskrivelse inden for lovens anvendelsesområde være ugyldig, såfremt denne er til skade for skadelidte eller den, som indtræder i skadelidtes krav. Derved vil en ansvarsfraskrivelse være uden virkning, medmindre klausulen er aftalt mellem to § 4, stk. 1-producenter.

Påberåber køber sig produktansvarsloven i tilfælde af en produktskade, og er køber omfattet af dennes præceptivitet, vil en eventuel ansvarsfraskrivelse således være ugyldig. Der er ikke fundet trykt retspraksis, hvori der er taget stilling til en sådan klausuls gyldighed. Momentet er derfor ikke uddraget af foreliggende retspraksis, men udgør nærmere en selvfølgelighed.

7.3.2. Urimelighed

Er ansvarsfraskrivelsen ikke i strid med lovgivningen, foretages en vurdering af, om klausulen er rimelig. Vurderes den at være urimelig, kan domstolene tilsidesætte den som ugyldig med henblik på at opnå rimelighed. Dette er særligt relevant i tilfældet, hvor domstolene har konstateret, at klausulen er vedtaget, og der ikke kan opnås rimelighed ved anvendelse af fortolkningslæren, idet klausulen ikke er åben for fortolkning. I den til afhandlingen udvalgte retspraksis påberåbes alene aftalelovens¹⁹⁰ § 36 i denne henseende.

Det følger af aftalelovens § 36, stk. 1, 1. pkt., at "[e]n aftale kan ændres eller tilsidesættes helt eller delvis, hvis det vil være urimeligt eller i strid med redelig handlemåde at gøre den gældende". Brugen af aftalelovens § 36 beror på en helhedsvurdering. Det følger således af bestemmelsens stk. 2, at der ved afgørelsen af, om en aftale skal tilsidesættes helt eller delvist, skal tages hensyn til forholdene ved aftalens indgåelse, aftalens indhold samt senere indtrufne omstændigheder. Nedenfor vil det blive gennemgået, hvordan det indgår i domstolenes vurdering, hvorvidt der foreligger en erhvervstingsskade, en personskade eller en forbrugertingsskade. For så vidt angår tingsskader vil det blive tillagt vægt, om den fysiske skade sker på en genstand, der ejes af en erhvervsdrivende eller en forbruger. Derved er det afgørende parternes indbyrdes styrkeforhold og ikke skadens karakter. Har køber derimod lidt en personskade, er det ikke relevant, hvorvidt køber er erhvervsdrivende eller forbruger.

¹⁹⁰ Lovbekendtgørelse nr. 193 af 2. marts 2016 om aftaler og andre retshandler på formuerettens område.

For så vidt angår personskader og forbrugertingsskader, antages det på baggrund af afsnit 5.3., at det i retspraksis udviklede produktansvar kan påberåbes i tilfælde af sådanne skader til trods for, at de er omfattet af produktansvarslovens område. På baggrund af manglende retspraksis herom beror de to afsnit på et skøn om, hvorvidt en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar for sådanne skader vil blive tilsidesat på baggrund af urimelighed, såfremt kravene rejses efter de retspraksisskabte regler. I afsnit 7.3.2.1. om erhvervstingsskader analyseres derimod foreliggende retspraksis, som ses at tage stilling til gyldigheden af ansvarsfraskrivelser, herunder produktansvarsretlige.

7.3.2.1. Erhvervstingsskade

Som nævnt ovenfor i afsnit 5.2.2. er der tale om en erhvervstingsskade, når der forvoldes skade på for eksempel en virksomheds driftsmateriel. Det essentielle i rimelighedsvurderingen vil være, at ansvarsfraskrivelsen følger af et aftaleforhold mellem erhvervsdrivende. Motivet for at indsætte § 36 i aftaleloven var at "... beskytte forbrugere og andre mod, at en økonomisk stærkere og mere sagkyndig part anvender standardkontrakter, der indeholder urimelige vilkår, eller på anden måde benytter sig af sin overlegne stilling".¹⁹¹ Hovedformålet med indsættelsen af denne generalklausul var således at tilgodese den svage part i aftaleforholdet.¹⁹² Dette er dog ikke ensbetydende med, at § 36 ikke kan gøres gældende i forholdet mellem to jævnbyrdige.¹⁹³

Det er imidlertid ikke hyppigt, at aftalelovens § 36 anvendes til helt eller delvist at tilsidesætte en aftale mellem to erhvervsdrivende, idet domstolene ofte vil opnå en vis rimelighed ved at anvende almindelige fortolkningsprincipper. Der er derved ikke fundet nogle trykte afgørelser vedrørende produktansvarsretlige ansvarsfraskrivelser, der er aftalt mellem to erhvervsdrivende, hvor disse er blevet tilsidesat af domstolene efter aftalelovens § 36. Dette er i overensstemmelse med grundsætningen om, at aftaler er bindende.

Særligt U 1999.1161 H, omtalt i afsnit 7.2.2., viser, hvilken betydning det har for domstolenes gyldighedsvurdering, at aftalen er indgået mellem to erhvervsdrivende. Sø- og Handelsretten udtalte, at aftalelovens § 36 ikke kunne finde anvendelse, " ... da fragtklausulen - *under hensyn til, at den er*

¹⁹¹ L 156, 1973-1974 (2. samling), Tillæg A - Lov om ændring af borgerlig straffelov, aftaleloven m. v. (Bekæmpelse af skadelig økonomisk virksomhed m. v.), s. 2607.

¹⁹² I dag er retsvirkningerne af § 36 indført i forbruger aftaler via aftalelovens § 38 c. For overskuelighedens skyld omtales alene aftalelovens § 36.

¹⁹³ Jørgensen, Stig, *Foreløbig redegørelse om formuerettens generalklausuler*, 1974, s. 22, og Andersen, Lennart Lynge og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemmand*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 201.

indgået mellem professionelle parter - ikke findes at være et urimeligt kontraktvilkår selv under de givne forhold”.¹⁹⁴ Højesteret tiltrådte dette. ”Selv under de angivne forhold” henviser til nogle særdeles grove fejl ved udførelsen af transporten, som blev lagt til grund af Sø- og Handelsretten. Disse grove fejl kunne dog ikke konkurrere med parternes indbyrdes styrkeforhold som erhvervsdrivende, der således blev tillagt afgørende vægt.

Det kan udledes af retspraksis, at domstolene i deres rimelighedsvurdering af indgåede ansvarsfraskrivelser mellem to erhvervsdrivende tillige inddrager, hvorvidt den pågældende ansvarsfraskrivelse er usædvanlig eller byrdefuld for køber. I sag BS-38925/2021-VLR, omtalt i afsnit 7.1.5., 7.1.8., 7.2.3.2. og 7.2.3.3., udtalte landsretten således, at ”... indholdet af ansvarsbegrænsningen kan ikke efter bevisførelsen for landsretten *betragtes som hverken usædvanligt eller uventet byrdefuldt* for [køber]. Der er derfor ikke grundlag for at tilsidesætte aftalevilkåret om ansvarsbegrænsning efter aftalelovens § 36”.¹⁹⁵ Landsretten lagde dog også i denne forbindelse vægt på, at aftalen var indgået mellem erhvervsdrivende. I U 2006.87 H, omtalt i afsnit 7.1.1., 7.1.8.1 og 7.1.8.2., udtalte Højesteret blot: ”Der er ikke grundlag for at tilsidesætte bestemmelsen efter aftalelovens § 36”. I U 2006.2052 H, omtalt i afsnit 5.2.2. og 7.1.8.1., var der tale om en ansvarsfraskrivelse, hvorefter sælger alene var ansvarlig for produktskader, hvis det kunne bevises, at manglen eller skaden skyldes fejl eller forsømmelse fra sælgers side. Herom udtalte Højesteret, at ”... [d]er er tale om en *erhvervstingskade*, og Højesteret finder, at [sælger] ved det nævnte vilkår gyldigt har fraskrevet sig mellemhandlerhæftelsen for producentens produktansvar for en sådan skade”.¹⁹⁶

At aftalelovens § 36 ikke i vidt omfang bliver brugt til at tilsidesætte ansvarsfraskrivelser i erhvervsforhold er en naturlig følge af, at aftaleparterne ofte ved vedtagelsen af ansvarsfraskrivelsen har taget stilling til risikofordelingen.¹⁹⁷ At den risiko, man har taget stilling til under aftaleindgåelsen, senere viser sig at blive udløst, medfører således som det klare udgangspunkt ikke, at en ansvarsfraskrivelse skal tilsidesættes. Hvis domstolene finder, at der ikke er en rimelig balance i risikofordelingen, risikerer sælger dog, at vedkommendes ansvarsfraskrivelse tilsidesættes som ugyldig. I så fald vil de resterende kontraktvilkår som det klare udgangspunkt vedblive at bestå uden

¹⁹⁴ Min fremhævelse.

¹⁹⁵ Min fremhævelse.

¹⁹⁶ Min fremhævelse.

¹⁹⁷ Andersen, Lennart Lyng og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 209.

ansvarsfraskrivelsen.¹⁹⁸ Derimod bør en aftale ikke tilsidesættes helt eller delvist, såfremt køber nok har fået en ringere stilling i nogen henseender, men bedre i andre henseender.¹⁹⁹ Derfor ses det også at indgå i domstolenes vurdering af, hvorvidt den pågældende ansvarsfraskrivelse er gyldig, om denne fremgår af et agreed document. Eftersom agreed documents er udformet efter forhandling mellem organisationer, der repræsenterer parternes interesser, må det antages, at en ansvarsfraskrivelse, som stiller køber ringere end baggrundsretten, er modsvaret af en rimelig fordel, jf. også afsnit 7.1.3. Det er derfor svært at forestille sig en situation, hvor tilsidesættelse efter aftalelovens § 36 kan komme på tale, såfremt begge kontraktparter har et tilhørsforhold til de medvirkende organisationer.²⁰⁰ Dette kan udledes af U 2006.632 H, hvor det om den i NSAB 2000 indeholdt ansvarsbegrænsning blev udtalt, at "[a]nsvarsbegrænsningen i § 22, jf. § 5, indgår sammen med en række andre bestemmelser i disse standardvilkår, som må antages at hvile på en samlet afvejning, herunder af hensynet til forsikringsmulighederne. På denne baggrund finder Højesteret ikke grundlag for i medfør af aftalelovens § 36 at tilsidesætte ansvarsbegrænsningen i videre omfang end bestemt i § 5".²⁰¹ Da NSAB 2000 er blevet til efter drøftelse mellem brancheorganisationer for transportører og transportkøbere, måtte den pågældende transportkøbers interesser således antages at være tilgodeset i betingelserne. Det bemærkes, at denne formodning om afbalancering af interesser svækkes, såfremt et agreed document gøres gældende mod en aftalepart, der ikke er medlem af en af de forhandlende organisationer.²⁰²

Ansvarsbegrænsningen i U 2006.632 H indebar, at ansvaret var begrænset, medmindre skaden var forvoldt med forsæt. Som nævnt i afsnit 7.2.3.3., er det et almindeligt princip, at ansvaret for grov uagtsomhed samt forsæt som hovedregel ikke kan fraskrives eller begrænses.²⁰³ Sælger kan derfor som udgangspunkt ikke påberåbe sig en vedtaget ansvarsfraskrivelse, hvis han har handlet med grov uagtsomhed eller forsæt. Som nævnt afviste Højesteret at tilsidesætte klausulen i NSAB 2000 efter aftalelovens § 36. Det må antages at have været afgørende, at NSAB udgør et agreed document, og

¹⁹⁸ Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025, s. 107.

¹⁹⁹ Jørgensen, Stig, *Foreløbig redegørelse om formuerettens generalklausuler*, 1974, s. 27.

²⁰⁰ Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020, s. 465.

²⁰¹ Min fremhævelse.

²⁰² Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020, s. 465.

²⁰³ Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 272, Samuelsson, Morten, *Ansvarsfraskrivelse og produktansvar*, Festschrift for FED 2000B.253, Dahl, Børge, *Produktansvar*, Juristforbundets Forlag, 1973, s. 465 f., Andersen, Lennart Lyng og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 357, Jørgensen, Stig, *Foreløbig redegørelse om formuerettens generalklausuler*, 1974, s. 28, Ussing, Henry, *Obligationsretten, almindelig del*, Juristforbundets forlag, 4. udgave, 1967, s. 161 f. og Jørgensen, Stig, *Kontraktsret*, Juristforbundets forlag, 2. bind, 1972, s. 190.

derved er udformet efter drøftelse blandt brancheorganisationer. Havde der derimod været tale om nogle standardvilkår udarbejdet af sælger, som indeholdt en ansvarsfraskrivelse, der angav at omfatte grov uagtsomhed, ville domstolene formentligt være tilbøjelige til at tilsidesætte denne efter aftalelovens § 36. Det bemærkes, at ansvarsbegrænsningen er blevet ændret i NSAB 2015. Således vil en speditør ikke kunne påberåbe sig denne, såfremt speditøren eller dennes ansatte har udvist enten forsæt eller grov uagtsomhed.²⁰⁴ Dette er en forbedring af købers retsstilling. Det er også en erkendelse af, at den tidligere gældende ansvarsbegrænsning var meget vidtgående. Bryde Andersen har da også gjort gældende, at ansvarsfraskrivelse for såvel forsæt som grov uagtsomhed understøtter handlinger, som ødelægger samfundsøkonomiske værdier, hvorfor de ikke fortjener retsordenens anerkendelse.²⁰⁵

Af ovenstående kan udledes, at domstolene er tilbageholdende med at anvende aftalelovens § 36 som hjemmel til at tilsidesætte ansvarsfraskrivelse i erhvervsforhold. En ansvarsfraskrivelse er således ikke set tilsidesat som værende ugyldig, når der har foreligget en erhvervstingsskade. Dette er formentligt en følge af, at ansvarsfraskrivelsen er udtryk for en risikofordeling mellem de erhvervsdrivende. Når risikoen aktualiseres til skade for køber, må det således fastholdes, at overførslen af risikoen til køber er en bevidst del af kontrakten.²⁰⁶ Viser resultatet sig dog urimeligt, har domstolene valgfrihed mellem, om de tilsidesætter det pågældende vilkår med hjemmel i aftalelovens § 36, om de anser vilkåret for ikke at være vedtaget, jf. afsnit 7.1., eller om de undgår et urimeligt resultat ved at fortolke vilkåret indskrænkende, jf. afsnit 7.2.²⁰⁷ Domstolene vil i sådan et tilfælde foretrække at tilsidesætte ansvarsfraskrivelsen efter vedtagelses- eller fortolkningslæren. I begrundelsen for indsættelsen af aftalelovens § 36 er det da også lagt til grund, at den skal udgøre en sikkerhed i de tilfælde, hvor et urimeligt vilkår utvivlsomt er vedtaget, og hvor der ikke mulighed for bortfortolkning, idet vilkåret er utvetydigt og klart.²⁰⁸

²⁰⁴ NSAB 2015 § 6, stk. 2.

²⁰⁵ Andersen, Mads Bryde, *Grundlæggende aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2021, s. 499.

²⁰⁶ Andersen, Lennart Lynge og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 209.

²⁰⁷ Andersen, Mads Bryde, *Grundlæggende aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2021, s. 500, og Andersen, Lennart Lynge og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 208. Bo Madsen omtaler det som en "stjernemyte", at domstolene udviser tilbageholdenhed med at anvende aftalelovens § 36 ved erhvervsaftaler (Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfrigelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.132), hvilket formentligt også er tilfældet, såfremt vilkåret medføre et urimeligt resultat, og vilkåret ikke kan tilsidesættes efter hverken vedtagelses- eller fortolkningslæren. Den undersøgte retspraksis kan dog ikke understøtte synspunktet.

²⁰⁸ Jørgensen, Stig, *Foreløbig redegørelse om formuerettens generalklausuler*, 1974, s. 20, og Andersen, Lennart Lynge og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022, s. 404.

7.3.2.2. Personskade

Antages det, at køber i tilfælde af en personskade kan rette et produktansvarskrav mod sælgeren af et produkt efter de retspraksisudviklede produktansvarsregler, vil en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar i en sådan sag ikke blive tilsidesat med begrundelsen, at den er i strid med præceptiv lovgivning.²⁰⁹ Der gælder således ikke generelt et forbud mod ansvarsfraskrivelser, når der er tale om personskade. Det er imidlertid i dansk ret antaget, at det som udgangspunkt ikke er muligt at fraskrive sig ansvar for personskade på grund af skadens karakter.²¹⁰

I U 2003.500 Ø havde en faldskærmsklub dog gyldigt fraskrevet sig ansvaret for en skade, som en faldskærmsudspringer pådrog sig i forbindelse med et spring. Resultatet af afgørelsen er en følge af, at der var tale om en farlig sportsudøvelse, hvilket var almindeligt kendt. Det havde derfor stået skadelidte klart, at der var risiko forbundet med springet, og at han ved underskrivelsen af en ansvarsfraskrivelse fraskrev sig retten til at gøre erstatningsansvar gældende for eventuelle skader, der kunne opstå som følge af springet. Endvidere afveg skaderne ikke fra, hvad der er påregneligt ved faldskærmsudspring.²¹¹ Det er derved ikke utænkeligt, at der i ganske særlige tilfælde kan indgås en gyldig aftale om ansvarsfraskrivelse for personskader. Eftersom produktansvar kræver, at det skadevoldende produkt anses som værende defekt, synes denne tanke dog irrelevant for så vidt angår produktansvarsretlige ansvarsfraskrivelser. Grunden til, at ansvarsfraskrivelsen fandtes ugyldig i U 2003.500 Ø, var, at udspringet ikke var farligere, end hvad med rette kunne forventes. Sættes dette i en produktansvarsretlig kontekst, vil det indebære, at produktet slet ikke er defekt, og derved vil der ikke foreligge et produktansvar.²¹²

Det bemærkes, at det er svært at forestille sig en situation, hvor køber har interesse i at påberåbe sig det retspraksisudviklede produktansvar fremfor produktansvarsloven. Det må derfor antages, at man ikke i praksis vil se en ansvarsfraskrivelse vedrørende personskader for så vidt angår produktansvar, da denne klausul vil være ugyldig efter produktansvarsloven. Af den grund vil en sælger formentligt

²⁰⁹ Se afsnit 5.3. for diskussion om muligheden herfor.

²¹⁰ Hansen, Jørgen, *Produktansvarets begrundelser og udvikling*, Juraconsult, 1985, s. 197, og Petersen, J. Günther, *Ansvarsfraskrivelse med særligt henblik på aftaler om befordring, forvaring og bearbejdelse*, Ejnar Munkgaards Forlag, 1957, s. 192., og Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 271.

²¹¹ Anderledes forholdt det sig i U 2024.172 Ø, hvor en sportsdeltager pådrog sig skader under en Ironman i forbindelse med at et barn løb ud på kørebanen. Deltageren havde ikke ved sin tiltræden af arrangørernes ansvarsfraskrivelse accepteret risikoen for det pågældende sammenstød.

²¹² Rostock-Jensen, Jens, m.fl., *Produktansvarsloven med kommentarer*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2024, s. 108.

ikke indsætte ansvarsfraskrivelsen, da det er åbenbart, at en køber som udgangspunkt ikke har nogen interesse i at rette sit krav efter de retspraksisskabte regler. Såfremt en sådan klausul skulle fremgå, og køber retter sit krav efter de retspraksisskabte regler, må klausulen dog formodes at blive tilsidesat på baggrund af dens urimelighed, som konstateret ovenfor.

7.3.2.3. Forbrugertingsskade

Antages det ligeledes, at køber i tilfælde af en forbrugertingsskade kan påberåbe sig det retspraksisskabte produktansvar over for sælgeren af et produkt, vil klausulen heller ikke blive tilsidesat som værende stridende med præceptiv lovgivning.²¹³ Der er i teorien enighed om, at det i dansk erstatningsret er muligt at fraskrive sig ansvaret for tingsskade.²¹⁴ Dog synes der også at være enighed om, at dette ikke er tilfældet, når der er tale om *forbrugertingsskade*.²¹⁵ Det er således i teorien lagt til grund, at produktansvarslovens § 12 blot reflekterer en almindelig urimelighedsbedømmelse, og at en ansvarsfraskrivelse for så vidt angår forbrugertingsskade også er ugyldig efter de retspraksisskabte regler.²¹⁶ Dette er en følge af, at der er tale om et forbrugerforhold, hvorved den erhvervsdrivende har en stærkere position end forbrugeren. Således lægges der i denne henseende ikke vægt på skadens karakter, men aftaleforholdets karakter, ligesom det er tilfældet for erhvervstingsskader, jf. afsnit 7.3.2.1.²¹⁷

Det er mere nærliggende for køber at påberåbe sig det retspraksisudviklede produktansvar i tilfælde af tingsskade, end i tilfælde af personskaade, da køber herved kan undgå selvriskoreglen for tingsskader i produktansvarslovens § 8, stk. 1. Der ses dog endnu ikke trykt i retspraksis at have været nogen interesse herfor. Dette har formentligt sin begrundelse i, at køber derved opgiver alle andre fordele, som følger af at rette sit krav efter produktansvarsloven, herunder at sælger er objektivt ansvarlig.

²¹³ Se afsnit 5.3. for diskussion om muligheden herfor.

²¹⁴ Hansen, Jørgen, *Produktansvarets begrundelser og udvikling*, Juraconsult, 1985, s. 197, og Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019, s. 376.

²¹⁵ Dahl, Børge m.fl., *Produktansvar*, Juristen, 1990, s. 158, note 34, og Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 271.

²¹⁶ Dahl, Børge m.fl., *Produktansvar*, Juristen, 1990, s. 158, note 34.

²¹⁷ Det bemærkes, at såfremt det krav, som sælger mødes af, er et regreskrav fra en mellemhandler, der er mødt af et produktansvarskrav fra sin forbruger, gør samme hensyn sig ikke gældende. I så fald vil der derimod blive lagt vægt på, at aftalen mellem sælger og mellemhandler er indgået mellem to erhvervsdrivende, som nævnt i afsnit 7.3.2.1.

Det må i henhold til forbrugertingsskader ligeledes antages, at man ikke i praksis vil se en ansvarsfraskrivelse vedrørende sådanne skader for så vidt angår produktansvar, idet en sådan klausul er ugyldig efter produktansvarsloven. Allerede af den grund må det antages, at en sælger formentligt ikke vil indsætte ansvarsfraskrivelsen. Det må dog ligeledes lægges til grund, at skulle ansvarsfraskrivelsen fremgå, og retter forbrugeren sit krav efter de retspraksisskabte regler, vil klausulen blive tilsidesat som ugyldig på baggrund af dens urimelighed.

7.3.3. Delkonklusion

Såfremt en ansvarsfraskrivelse er i strid med loven, er den selvsagt ugyldig. Sælger vil i et sådant tilfælde ikke kunne påberåbe sig den. Påberåber køber sig derimod det i retspraksis udviklede produktansvar, vil det afhænge af klausulens rimelighed, hvorvidt den er gyldig, eller må tilsidesættes som ugyldig. Der er alene fundet retspraksis, hvori køber har påberåbt sig aftalelovens § 36 som hjemmel for denne ugyldighed.

Rimelighedsvurderingen afhænger af, om der foreligger en erhvervstingsskade, en personskade eller en forbrugertingsskade. Af den gennemgåede retspraksis kan det udledes, at domstolene sjældent vil anvende ugyldighedslæren til at tilsidesætte ansvarsfraskrivelser vedrørende erhvervstingsskader, idet aftalen er indgået mellem to erhvervsdrivende. I stedet vil domstolene forsøge at nå frem til rimelighed ved at anvende vedtagelses- og/eller fortolkningslæren. Foreligger der derimod en personskade eller en forbrugertingsskade, må ansvarsfraskrivelsen forventes tilsidesat som værende ugyldig.

8. Konklusion

I følgende afsnit besvares afhandlingens problemformulering, der lyder som følger:

Hvilke momenter tillægges vægt ved vurderingen af, om en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar er vedtaget, hvordan den skal fortolkes, samt om den er gyldig?

Med henblik på at besvare denne problemformulering foretages for det første en opsummering af, hvordan produktansvarsrettens område er reguleret. Som det følger af afsnit 5.2., reguleres retsområdet af produktansvarsloven og det i retspraksis udviklede produktansvar. Produktansvarsloven regulerer alene personskader og forbrugertingsskader. Det retspraksisudviklede produktansvar regulerer tillige erhvervstingsskader. Ifølge produktansvarslovens § 12 kan loven ikke ved forudgående aftale fraviges til skade for skadelidte, eller den, der indtræder i vedkommendes krav. Er køber ikke § 4, stk. 1-producent, og påberåber vedkommende sig produktansvarsloven, vil en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar derfor blive tilsidesat som ugyldig, jf. lovens § 12. I så fald foretages ikke en vurdering af vedtagelsen eller fortolkningen.

Påberåber køber sig derimod det retspraksisudviklede produktansvar, eller er ansvarsfraskrivelsen aftalt mellem to § 4, stk. 1-producenter, tages stilling til vedtagelse, fortolkning og gyldighed, afhængigt af købers påstande. Det kan i denne forbindelse fremstå tilfældigt, hvilken begrundelse domstolene angiver for at se bort fra en ansvarsfraskrivelse. I afhandlingen er de tre led dog delt op, og i denne forbindelse er det konstateret, hvilke momenter, der indgår i hvert led.

De konkrete momenter, som domstolene tillægger vægt ved vurderingen af, om en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar er vedtaget, følger af afsnit 7.1. Det kan konstateres, at det først og fremmest indgår i vurdering, hvornår vilkåret præsenteres. Endvidere indgår det, om der mellem sælger og køber foreligger en løbende samhandel, samt om klausulen udgør et standardvilkår i den pågældende branche. Ligeledes vil det indgå i vurderingen, hvorvidt der er tale om en byrdefuld klausul, om sælger har fremsendt betingelserne, og i så fald på hvilket sprog. I denne henseende lægges tillige vægt på, om klausulen er fremhævet. Desuden inddrages, hvilken position kontraktparterne har, samt om kontraktvilkårene er individuelt forhandlet. Det antages, at domstolene ligeledes lægger vægt på, hvorvidt ansvarsfraskrivelsen helt fraskriver ansvaret eller alene begrænser dette, således dette har betydning for, hvilke krav der stilles til vedtagelsen.

Af afhandlingens afsnit 7.2. fremgår, hvilke momenter domstolene tillægger vægt ved vurderingen af, hvordan den pågældende ansvarsfraskrivelse skal fortolkes. Det kan konstateres, at domstolene i overensstemmelse med almindelige fortolkningsregler først og fremmest vil lægge vægt på parternes oprindelige forståelse af, hvorvidt ansvarsfraskrivelsen omfatter produktansvar. Kan denne ikke konstateres, vil domstolene undersøge, hvad den gængse forståelse af vilkårets ordlyd er. I denne forbindelse kigger domstolene på vilkårene i sammenhæng med hinanden, så hele kontraktens opbygning indgår i forståelsen af ansvarsfraskrivelsen. Såfremt ordlyden kan rumme flere mulige forståelser, vil det indgå i domstolenes vurdering, hvorvidt ordlyden er tilstrækkelig klar til, at den kan rumme en for køber byrdefuld fortolkning. Endvidere lægger domstolene vægt på, hvorvidt aftalens vilkår er individuelt forhandlet eller som minimum drøftet mellem parterne.

Momenterne, der inddrages i domstolenes vurdering af, hvorvidt ansvarsfraskrivelsen er gyldig, fremgår af afsnit 7.3. Som allerede nævnt, er det afgørende, om køber påberåber sig produktansvarsloven. I så fald vil ansvarsfraskrivelsen være åbenbart ugyldig som stridende imod lovgivningen, medmindre køber er en § 4, stk. 1-producent. Er køber § 4, stk. 1-producent eller påberåber vedkommende sig det i retspraksis udviklede produktansvar som hjemmel for sit krav, vil domstolene derimod foretage en vurdering af, om ansvarsfraskrivelsen er rimelig. I denne vurdering vil det indgå, om der er tale om en erhvervstingsskade, en forbrugertingsskade eller en personskaade. Er der tale om en erhvervstingsskade, indgår det som et væsentligt moment, at der er tale om to erhvervsdrivende aftaleparter. Er der derimod tale om en person- eller forbrugertingsskade, vil domstolene ifølge teorien vil domstolene ikke være villige til at godtage klausuler, der begrænser eller helt fraskriver en sælgers ansvar herfor. Der er dog ikke fundet retspraksis, som har bekræftet denne formodning.

Endegyldigt kan det ud fra afhandlingen konkluderes, at vurderingen af, om en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar er vedtaget, hvordan den skal fortolkes, samt om den er gyldig, beror på en konkret vurdering. I denne vurdering indgår flere momenter i et samspil. Det er ikke i alle tilfælde klart, hvilken vægt de enkelte momenter tillægges. De i afhandlingen nævnte momenter kan ikke antages at udgøre en udtømmende liste.

9. Perspektivering

I dette afsnit vil det blive gennemgået, hvorvidt de momenter, som indgår i domstolenes vurdering af, om en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse er vedtaget, hvordan den skal fortolkes, samt om den er gyldig, adskiller sig fra de momenter, som indgår i domstolenes vurdering af ansvarsfraskrivelse i almindelighed.

For så vidt angår vedtagelsesvurderingen, indgår de samme momenter, uanset hvilket indhold ansvarsfraskrivelsen har. Der er dog forskel i hvilken vægt de enkelte momenter tillægges. Eftersom produktansvarsretlige ansvarsfraskrivelse anses som værende særligt vidtrækkende og i visse tilfælde usædvanlige, vil de som udgangspunkt ikke blive anset for vedtaget, medmindre de er blevet individuelt forhandlet, er anvendt igennem længere tid i en løbende samhandel, eller køber på anden måde er gjort opmærksom på vilkåret.²¹⁸ Normalvis vil en køber antages at være blevet gjort opmærksom på en ansvarsfraskrivelse, såfremt den fremgår af standardvilkår i den pågældende branche. En umiddelbar henvisning til vilkårene vil derfor oftest være nok i sig selv for at en ansvarsfraskrivelse anses for vedtaget i det pågældende aftaleforhold. Dette er dog ikke altid tilfældet for så vidt angår ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar. Dette kan udledes af FED 2017.3 V, omtalt i afsnit 7.1.2., 7.1.3., 7.1.4., 7.1.6, 7.1.7 og 7.1.8.3., hvor ansvarsfraskrivelsen i Orgalime S 2000 ikke ansås for vedtaget. Dette var endvidere til trods for, at der forelå et længerevarende samhandelsforhold. Det kan synes urimeligt, at en køber kan undgå en ansvarsfraskrivelse, der fremgår af globalt anerkendte og anvendte leveringsbetingelser, på det grundlag, at køber ikke har fået vilkårene udleveret. Køberen har trods alt gennem en længere årrække haft incitament til at kræve betingelserne udleveret. Afgørelsen er dog en følge af, at det var tale om en total ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar, og at den derved var særlig byrdefuld. Sælger har derfor haft grund til at sikre sig, at køber har været indforstået med ansvarsfraskrivelsens anvendelse. Derved må det også konstateres, at til trods for, at der indgår de samme momenter i domstolenes vedtagelsesvurdering, uanset om der er tale om en ansvarsfraskrivelse i almindelighed eller en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse, vil de enkelte momenter ikke blive tillagt samme vægt.

De momenter, som indgår i domstolenes vurdering af, hvordan en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar skal fortolkes, er ligeledes momenter, som indgår i enhver fortolkningsvirksomhed.

²¹⁸ Rostock-Jensen, Jens, m.fl., *Produktansvarsloven med kommentarer*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2024, s. 108, og Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021, s. 271.

Der synes dog at være en forskel i kravet til ansvarsfraskrivelsens klarhed. Enhver ansvarsfraskrivelse fortolkes indskrænkende.²¹⁹ Dette er en følge af de almindelige fortolkningsregler, som omtalt i afsnit 7.2.3, og som altså også gælder uden for produktansvarsområdet. Således vil domstolene som udgangspunkt tolke enhver ansvarsfraskrivelses indhold til fordel for køber. Derfor lægges den for køber mindst byrdefulde forståelse til grund. I produktansvarsretlig henseende kan det have den konsekvens, at klausulen ikke udstrækkes til at omfatte mere end ansvaret for at have leveret en ikke-kontraktmæssig ydelse, som det var tilfældet i U 1999.255 H, omtalt i afsnit 5.2.2. og 7.2.3.1. Afgørelsen var et resultat af, at domstolene tillagde det afgørende vægt, at det ikke klart fremgik af ansvarsfraskrivelsen, at denne fandt anvendelse i tilfælde af produktansvar. Ligeledes er der i teorien argumenteret for, at domstolene i deres fortolkning ikke vil lægge vægt på, hvorvidt det fremgår direkte af ordlyden, at klausulen finder anvendelse i tilfælde af uagtsomhed, da det ikke vil give mening, at klausulen alene finder anvendelse på hændelige forhold.²²⁰ Dette synspunkt gælder dog ikke for så vidt angår produktansvarsretlige ansvarsfraskrivelser. Kan køber således bevise, at sælger har udvist uagtsomhed, vil det klart skulle fremgå af ansvarsfraskrivelsen, at denne også finder anvendelse i et sådant tilfælde, før domstolene tillægger klausulen denne betydning, jf. FED 2004.1693 V, omtalt i afsnit 7.1.2, 7.1.8.3., 7.2.2., 7.2.3.1., 7.2.3.2. og 7.2.4. Klarheden af klausulen synes derved at indtage en mere fremtrædende plads, når det angår fortolkning af en ansvarsfraskrivelse vedrørende produktansvar. Det gør sig dog gældende for alle ansvarsfraskrivelser, at disse alene kan påberåbes i tilfælde af grov uagtsomhed, såfremt dette klart fremgår af ordlyden.

For så vidt angår momenterne, der inddrages i ugyldighedsvurderingen af en produktansvarsretlig ansvarsfraskrivelse, må det konstateres, at disse ikke adskiller sig fra enhver anden ugyldighedsvurdering.

²¹⁹ Lett, Georg og Macholm, Niels, *Produktansvaret i praksis – erstatning og forsikring*, Forsikringshøjskolens Forlag, 2002, s. 71.

²²⁰ Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.133.

10. Litteraturliste

10.1. Bøger

Andersen, Lennart Lyng og Madsen, Palle Bo, *Aftaler og mellemænd*, Karnov Group, 8. udgave, 2022

Andersen, John Peter, *Produktansvar*, Erhvervsforlaget, 1992

Andersen, John Peter, og Reedtz, Dan, *Produktansvar – 227 spørgsmål og svar for praktikere*, Nyt Juridisk Forlag, 2000

Andersen, Mads Bryde, *Grundlæggende aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2021

Andersen, Mads Bryde, *Lærebog i obligationsret I*, Karnov Group, 5. omarbejdede udgave, 2020

Andersen, Mads Bryde, *Praktisk aftaleret*, Gjellerup, 5. udgave, 2019

Dahl, Børge, *Produktansvar*, Juristforbundets Forlag, 1973

Evald, Jens, *Juridisk teori, metode og videnskab*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2024

Hansen, Jørgen, *Produktansvarets begrundelser og udvikling*, Juraconsult, 1985

Hansen, Lone L., m.fl., *Den juridiske metode – en introduktion*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2022

Iversen, Torsten, *Obligationsret 1. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 6. udgave, 2019

Iversen, Torsten, *Obligationsret 2. del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 5. udgave, 2019

Jørgensen, Stig, *Kontraktsret 2. bind*, Juristforbundets forlag, 1972

Jørgensen, Stig, *Foreløbig redegørelse om formuerettens generalklausuler*, 1974

Lett, Georg og Macholm, Niels, *Produktansvaret i praksis – erstatning og forsikring*, Forsikringshøjskolens Forlag, 2002

Munk-Hansen, Carsten, *Den juridiske løsning – Introduktion til juridisk metode*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2021

Munk-Hansen, Carsten, *Retsvidenskabsteori*, Djøf Forlag, 3. udgave, 2022

Møgelvang-Hansen, Peter, *Forbrugersynspunkter på produktansvarsregulering. Rapport fra et nordisk seminar*, Nord 1988:1

Møller, Jens, m.fl., *Erstatningsansvarsloven med kommentarer*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 7. udgave, 2020

Pedersen, Hans Viggo Godsk og Ørgaard, Anders, *Almindelig kontraktret*, Djøf Forlag, 7. udgave, 2025

Petersen, J. Günther, *Ansvarsfraskrivelse med særligt henblik på aftaler om befordring, forvaring og bearbejdelse*, Ejnar Munkgaards Forlag, 1957

Rostock-Jensen, Jens, m.fl., *Produktansvarsloven med kommentarer*, Djøf Forlag, 2. udgave, 2024

Schönbeck, Andreas, *Produktansvar – overblik og kontraktuel håndtering*, Hans Reitzels Forlag, 2015

Theilgaard, Søren m.fl., *Købeloven med kommentarer*, Karnov Group, 4. udgave, 2017

Tvarnø, Christina og Nielsen, Ruth, *Retskilder og retsteorier*, Djøf Forlag, 6. udgave, 2021

Ulfbeck, Vibe, *Erstatningsretlige grænseområder I, professionsansvar, ledelsesansvar og produktansvar*, Djøf Forlag, 3. udgave, 3. oplag, 2021

Ussing, Henry, *Obligationsretten, almindelig del*, Juristforbundets forlag, 4. udgave, 1967

10.2. Artikler

Dahl, Børge m.fl., *Produktansvar*, Juristen, 1990

Ehlers, Andreas Bloch, *Om entreprenørens produktansvar i dansk entrepriseret*, TBB 2012.3 ff.

Iversen, Torsten, *Produktansvar og ansvarsbegrænsningen i ABT 93 (og AB 92) paragraf 35, stk. 2, vedrørende direkte tab*, Juristen 2008, årgang 90, nr. 6

Lookofsky, Joseph, *Om forvaring, værneting & »Surprising standard terms«*, UfR 1998B.495 ff.

Madsen, Palle Bo, *Aftalte ansvarsfritagelser i erhvervsforhold*, UfR 2018B.131 ff.

Munk-Hansen, Carsten, *Ansvarsbegrænsning i rådgivningsaftaler*, UfR 2011B.21 ff.

Rostock Jensen, Jens, *Melleghandlerens hæftelse for produktskade*, UfR 2006B.211 ff.

Samuelsson, Morten, *Ansvarsfraskrivelse og produktansvar*, Festskrift for FED 2000B.235 ff.

10.3. Internetadresser

Jurainfo: *Skærpede vedtagelseskrav til byrdefulde vilkår i alment anerkendte standardbetingelser*

Sidst besøgt d. 14. maj 2025 på:

<https://jurainfo.dk/artikel/skaerpede-vedtagelseskrav-til-byrdefulde-vilkaar-i-alment-anerkendte-standardbetingelser>

10.4. Domme

Ugeskrift for Retsvæsen

- U 1929.707 H
- U 1950.65/2 H
- U 1951.782 H
- U 1979.416 V

- U 1980.96 H
- U 1982.398 H
- U 1984.591 SH
- U 1986.654 H
- U 1986.938 SH
- U 1993.851 H
- U 1995.856/2 H
- U 1999.255 H
- U 1999.1161 H
- U 2000.2186 SH
- U 2003.500 Ø
- U 2004.769/2 H
- U 2005.2438 H
- U 2006.87 H
- U 2006.632 H
- U 2006.2052 H
- U 2008.982 H
- U 2010.3113 H
- U 2024.172 Ø

Forsikrings- og Erstatningsretlig Domssamling

- FED 2000.153 V
- FED 2000.1243 Ø
- FED 2004.1693 V
- FED 2017.3 V
- FED 2020.40 SH
- FED 2020.240 V
- FED 2023.20 V

Afgørelser fra EU-Domstolen

- C 52/00

- C 403/03

Voldgiftskendelser

- TBB 2007.548

Utrykte domme

- Sag BS-38925/2021-VLR (bilag C)

10.7. Love og direktiver

Rådets direktiv 85/347/EØF om tilnærmelse af medlemsstaternes administrativt eller ved lov fastsatte bestemmelser om produktansvar

Lovbekendtgørelse nr. 261 af 20. marts 2007 om produktansvar som ændret ved lov nr. 523 af 6. juni 2007

Lovbekendtgørelse nr. 193 af 2. marts 2016 om aftaler og andre retshandler på formuerettens område

Lovbekendtgørelse nr. 1070 af 24. august 2018 om lov om erstatningsansvar

10.8. Lovforarbejder

L 156, 1973-1974 (2. samling), Tillæg A - Lov om ændring af borgerlig straffelov, aftaleloven m. v. (Bekæmpelse af skadelig økonomisk virksomhed m. v.)

L 7, 1983-1984 (2. samling), Tillæg A - Lov om erstatningsansvar

L 54, 1988-1989, Tillæg A – Lov om produktansvar

L 201, 2005-2006, Tillæg A - Lov om ændring af lov om produktansvar

10.9. Betænkninger

Betænkning nr. 1570 af 21. juni 2018 om almindelige betingelser i bygge- og anlægsvirksomhed